

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**NERINGA AŠMANTAVIČIŪTĖ
TEISĖS EDUKOLOGIJOS MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJOS**

**BENDROJO UGDYMO MOKYKLOS MOKYTOJO TEISIŲ IR
PAREIGŲ ĮGYVENDINIMAS: MOKYTOJŲ POŽIŪRIS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: *doc. Dr. Gintautė Žibėnienė*

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	5
1. MOKYTOJO TEISIŲ IR PAREIGŲ SAMPRATA	9
1.1. Mokytojo teisių samprata	9
1.2. Mokytojo pareigos samprata	14
2. MOKYTOJO TEISIŲ IR PAREIGŲ ĮGYVENDINIMAS	16
2.1. Dokumentai, reglamentuojantys mokytojo teises ir pareigas Lietuvoje	16
2.2. Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloje	20
2.3. Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas Europoje	23
3. MOKYTOJO TEISIŲ IR PAREIGŲ VAIDMENS, MOKYKLOS GYVENIME, TYRIMAS	29
3.1. Tyrimo organizavimas: imtis, metodai, instrumentas	29
3.2. Tyrimo duomenų rezultatai ir jų analizė	32
IŠVADOS	57
REKOMENDACIJOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	59
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	62
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	63
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	66
PRIEDAI	68

LENTELĖS

1 lentelė. Teisę dirbti mokytoju turi asmenys, kokių pagrindu	9
2 lentelė. Respondentų imties charakteristika pagal lytį	30
3 lentelė. Respondentų imties charakteristika pagal amžių	31
4 lentelė Respondentų imties charakteristika pagal kvalifikaciją	31
5 lentelė Mokytojo teisių pažeidinėjimo dažnis	54

PAVEIKSLAI

1 pav. Ar žinote mokytojo teises.....	32
2 pav. Ar žinote, ką reikėtų daryti, jei būtų pažeistos mokytojo teisės	33
3 pav. Ar buvo kada pažeistos teisės dirbant.....	34
4 pav. Kaip sprendėte šią problemą.....	35
5 pav. Ar problemą pavyko išspręsti.....	36
6 pav. Ar žinote mokytojo pareigas.....	37
7 pav. Ar vykdate pareigas.....	38
8 pav. Ar teisių turite tiek, kiek pareigų.....	49
9 pav. Ar žinote, kur galima apginti savo teises.....	40
10 pav. Iš kur mokytojai sužino apie savo teises ir pareigas.....	41
11 pav. Dokumentai, ginantys mokytojo teises.....	42
12 pav. Ar mokytojai susipažinę su jų teises nusakančiais dokumentais.....	44
13 pav. Mokytojų nuomonė apie jų teisių apsaugos sistemos efektyvumą.....	45
14 pav. Svarbiausios mokytojo teisių apsaugos Lietuvoje problemos	46
15 pav. Rekomendacijos mokytojo teisių ir apsaugos efektyvumui mokykloje.....	47
16 pav. Ar susiduria mokytojai su smurtu.....	48
17 pav. Mokytojų nuomonė apie saugumą mokykloje.....	49
18 pav. Mokytojo teisių pažeidimai darbe.....	50
19 pav. Ar mokytojai jaučiasi saugūs mokykloje bei socialinėje aplinkoje.....	51
20 pav. Institucijos, į kurias mokytojai kreiptųsi jų teisių pažeidimo atveju.....	52
21. pav. Kur dažniausiai pažeidžiamos mokytojo teisės.....	53
22 pav. Kaip dažnai mokytojo teises pažeidžia mokiniai.....	54
23 pav. Kaip dažnai mokytojo teises pažeidžia kolegos.....	55
24 pav. Kaip dažnai mokytojo teises pažeidžia mokinių tėvai.....	55

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Per pastaruosius 20 metų visoje Europoje švietimo politika buvo orientuojama į švietimo kokybės gerinimą, ypač didinant mokytojų novatoriško mokymo gebėjimus bei tobulinant jų profesinius įgūdžius. Geresni mokytojų profesiniai įgūdžiai paskatino kelti jiems naujus reikalavimus – užkrauti didesnę atsakomybę, priskirti daugiau pareigų, kurios apima daugiau ne tradicinę mokytojo profesija (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.3).

Dėl besikeičiančių visuomenės reikalavimų mokyklai ir mokytojo profesijai, vis dažniau visuomenės dėmesio centre atsideria mokytojo asmenybės ypatumai bei vis didesnis skiriamas mokytojo teisėms ir pareigoms. Demokratinėse valstybėse teisė ir pareiga viena nuo kitos neatsiejamos. Tam, kad įgytum teisę, pirma turi atlikti pareigą. Teisė, kuri įgyvendinama neatliekant pareigos, yra privilegija. Pareiga, kuri nesukuria teisės, yra prievolė (Šlapkauskas, 2006).

Šiandien visuomenė ir mokykla labai keičiasi. Kintant ugdymo paradigoms, keičiasi ir švietimo sistemos pagrindinių dalyvių – mokytojo ir mokinio – vaidmenys. Ypač didelis dėmesys skiriamas jų teisėms ir pareigoms (Giedrienė, Monkevičienė, 1995, p.91). Mokytojo teisės ir pareigas reglamentuoja ir tiksliai nusako LR Konstitucija (1992), Darbo kodeksas (2002), Švietimo įstatymas (2011) bei kiti teisės aktai.

Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimo aktualumą lemia šiandieninė švietimo sistema, kelianti naujus reikalavimus mokytojui, priskirianti jam naujas, papildomas pareigas. Per paskutinį dešimtmetį vykstančios reformos į švietimo sistemą įneša daugiau nerimo, įtampos nei gerovės. Mokslininkų darbuose dėmesio centre atsideria mokytojo darbo teisiniai aspektai, tarp kurių bene svarbiausi yra mokytojo teisės ir pareigos. Neretai Švietimo skyriuose, mokyklų administracijose skaitoma tik ta įstatymų dalis, kur aprašytos mokytojo pareigos, o mokytojo teisės nuolat pažeidžiamos. Todėl mokytojas, žinantis savo pareigas, turi žinoti ir savo teises. Ir ne tik žinoti – kad darbe jaustųsi oriai, bet ir turi mokėti jas apginti.

Darbo objektas – Marijampolės savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų požiūris į mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą.

Darbo tikslas – teoriškai ir empiriškai atskleisti bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų požiūrį į jų teises ir pareigas.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti mokytojo teisių ir pareigų sampratas.
2. Pristatyti mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokykloje.

3. Apžvelgti mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą Europoje.

4. Išanalizuoti Marijampolės savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų požiūrį į mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą.

Hipotezė – tikėtina, jog mokytojai žino savo teises ir yra linkę jomis naudotis bei tikisi jog aplinkiniai jų nepažeis. Mokytojai vertina savo pareigas, o savo teisėm skiria mažiau dėmesio.

Temos iširtumas. Dėl besikeičiančios švietimo politikos ir didėjančio dėmesio mokytojo profesijai, vis labiau akcentuojamas mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas. Mokytojo teisių ir pareigos sampratos klausimas yra nagrinėjamas Lietuvoje. Merkys (2011), Spencer (2001), Pivorienė, Jurkonytė (2008), Želvys (2002), Putriuvienė (2012) analizavo mokytojo teisių sampratą. Ne mažiau svarbią mokytojo pareigų sampratą nagrinėjo Jovaiša (2001). Bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų lūkesčius tyrė Jurgelevičius (2012), mokytojo profesinės veiklos ypatumus išryškino Bružas. Dokumentus, reglamentuojančius mokytojo teises ir pareigas Lietuvoje analizavo ir pateikė Jočienė (2007), Šalaševičiūtė (2011), Voloskevičienė (2011). Kaip įgyvendinamos mokytojo teisės ir pareigos Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloje pateikė Merkys ir kt. (2011), Indrašienė, Merfeldaitė (2012), Jucevičienė (2006), Čiužas ir I. Leliūgienė (2011). Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimo Europoje klausimus analizavo Godeanu (2011), Gedvilas (2011).

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai – atlikta mokslinės ir publicistinės literatūros kontentinė analizė, siekiant palyginti mokytojo teisių ir pareigų svarbą bendrojo ugdymo mokykloje, išnagrinėti veiksmus, kurių imamasi siekiant užtikrinti mokytojo teises bendrojo ugdymo mokyklose, bei analizuoti problemas susijusias su mokytojų teisių įgyvendinimu.

2. Empiriniai – padaryta bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų anketinė apklausa, siekiant išsiaiškinti mokytojų žinias bei požiūrį į savo teises bei pareigas, tiriamas jų svarbos santykis mokytojo gyvenime.

3. Duomenų apdorojimo – tyrimo rezultatų analizei taikytas statistinių duomenų apdorojimo paketas Mc Exel. Atlikta respondentų atsakymų statistinė, koreliacinė ir lyginamoji analizė, kurios metu išsiaiškintos mokytojų žinios bei prioritetai teisių ir pareigų atžvilgiu, ryšys tarp teisių ir pareigų žinojimo ir mokslo pasiekimų.

Tyrimo imtis: siekiant išanalizuoti mokytojų požiūrį į jų teisių ir pareigų įgyvendinimą, buvo atlikta anketinė apklausa raštu. Tyrime dalyvavo 133 po 22 mokytojus iš kiekvienos mokyklos iš Liudvinavo K. Borutos vidurinės mokyklos, Želsvos pagrindinės mokyklos, P. Armino pagrindinės mokyklos, Igliaukos A. Matučio vidurinės mokyklos, Vilkaviškio

Keturvalakių pagrindinės mokyklos ir Kazlų Rūdos Plutiškių vidurinės mokyklos mokytojai. Tiriamieji pasirinkti atsitikrinai, gavus mokyklų vadovų sutikimą atlikti tyrimą mokyklose.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos ir literatūros sąrašas, priedai, darbe pateikiama lentelių, paveikslėlių.

Pagrindinės sąvokos

Bendrojo ugdymo mokykla – mokykla, kurios pagrindinė veikla yra ugdymas pagal formaliojo švietimo pradinio, pagrindinio, vidurinio ar atitinkamo specialiojo ugdymo programas (Švietimo įstatymas, 2011).

Mokykla – juridinis asmuo, valstybės narės juridinio asmens ar kitos organizacijos padalinys, įsteigtas Lietuvos respublikoje teisės aktų nustatyta tvarka, kurio pagrindinė veikla yra formalusis arba (ir) neformalusis švietimas (Švietimo įstatymas, 2011).

Švietimas – ugdymas ir išsilavinimo teikimas, savišvieta; taip pat mokinių, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), švietimo įstaigų, mokytojų ir kitų švietimo teikėjų, švietimo pagalbos specialistų veiklų visuma (Švietimo įstatymas, 2011).

Mokytojas – asmuo, ugdamas ir mokantis mokinius pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo sistemas (Švietimo įstatymas, 2011).

Pedagogas – asmuo, įgijęs aukštąjį (aukštesnįjį, įgytą iki 2009 metų, arba specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją (Švietimo įstatymas, 2011).

Laisvasis mokytojas – fizinis asmuo, užsiimantis individualia švietimo tiekėjo veikla (Švietimo įstatymas, 2011).

Teisė – tai pagarbos reikalavimas ir įsipareigojimas pagarbai, arba filosofijos kategorijomis: teisė – tai egoizmo ir altruizmo vienovė. Tai asmens įsisąmoninti egzistenciniai interesai – vertybės, kurias jis nori apsaugoti, susikurti ar įgyti normindamas savo ir kitų asmenų ar institucijų elgesį (Vaišvila, 2004).

Žmogaus teisės – tai tokios teisės, kurios turi individui garantuoti tam tikrą erdvę, kurioje jis nepriklausydamas nuo valstybės valdžios ir kitų institucijų galėtų pats tvarkyti savo gyvenimą (Hadler, 2002).

Pareiga – yra ne polinkių, o grynai proto jausmas (pareigos jausmas, pareigos suvokimas), kurio skatinamas žmogus, gerbiantis besąlygišką dorovės dėsni (įstatymą), turi elgtis „gerai“, neatsižvelgdamas į galimą sėkmę ar atlyginimą (naudą), nesėkmę ar nemalonumus (nuostolius) (Hadler, 2002).

1. MOKYTOJO TEISIŲ IR PAREIGŲ SAMPRATA

1.1. Mokytojo teisių samprata

Mokytojo teisės yra vertybinis orientyras, leidžiantis „žmogiškuoju matmeniu“ pamatuoti ne tik valstybę, bet ir teisinę sistemą, teisinę kultūrą, pilietinę bendruomenę, nes būtent pagarba žmogaus teisėms, atitinkami jų gynybos mechanizmai ir jų užtikrinimas išreiškia visuomenės pažangą. Žmogiškojo matmens terminas Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos kontekste yra vartojamas principams, standartams ir visai organizacijos veiklai, susijusiai su žmogaus teisių apsauga, humanitariniais klausimais, tautinėmis mažumomis, demokratijos ir teisės viršenybės užtikrinimu, apibūdinti. Todėl mokytojo socialinių teisių padėtį Lietuvoje tikslinga vertinti žmogiškojo matmens požiūriu (Merkys, 2011, p.581).

Mokytojas – asmuo, ugdomas ir mokantis mokinius pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo sistemas (Švietimo įstatymas, 2011).

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011), teisę dirbti mokytoju turi:

1 Lentelė. Sudaryta autoriaus, remiantis LR Švietimo įstatymu (2011).

Teisę dirbti mokytoju turi asmenys	Kokiu pagrindu
Pedagogas,	pagal bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, ir neformaliojo švietimo programas.
Asmuo, įgijęs aukštąjį (aukštesnįjį, įgytą iki 2009 metų, ar specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą,	pagal bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir neformaliojo švietimo programas;
Asmenys, kurie per 2 metus nuo darbo mokytoju pradžios, įgyja pedagogo kvalifikaciją, gali dirbti	pagal ikimokyklinio ugdymo, priešmokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo programas.
Asmenys, kurie per vienus metus nuo darbo mokytoju pradžios, išklauso švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pedagoginių ir psichologinių žinių kursą, gali dirbti	pagal profesinio mokymo ir neformaliojo (išskyrus ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinio ugdymo programas) švietimo programas.
Asmuo, baigęs profesinio mokymo programą, įgijęs vidurinį išsilavinimą ir kvalifikaciją, turintis 3 metų atitinkamos srities darbo stažą ir išklauses švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pedagoginių ir psichologinių žinių kursą,	pagal profesinio mokymo ir neformaliojo (išskyrus ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinio ugdymo programas) švietimo programas.
Asmuo, įgijęs aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją arba turintis tam reikalingą specialųjį pasirengimą,	mokyti tikybos.
Asmuo, įgijęs vidurinį išsilavinimą ir išklauses švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pedagoginių ir psichologinių žinių kursą	pagal neformaliojo (išskyrus ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinio ugdymo bei formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas) švietimo programas.
Asmuo, studijuojantis aukštojoje mokykloje,	pagal ikimokyklinio ugdymo, priešmokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo programas.

Kaip teigiama Valstybinėje švietimo strategijoje 2013-2022m. (2012), ypatingas dėmesys skiriamas švietimo turinio kaitai ir naujos asmenybės kompetencijoms. Todėl specialus dėmesys skiriamas mokytojui, ir neišvengiamai jo teisėms ir pareigoms.

Orientavimasis į geresnių mokytojų profesinių įgūdžių tobulinimą, neišvengiamai pakeitė mokytojo statusą ir jo darbo sąlygas. Tai paskatino kelti jam naujus reikalavimus, didinant jo atsakomybę akcentuojant pareigas, bei kiek mažiau dėmesio skiriant jo teisėms (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.3).

Spencer (2001) pabrėžia, kad kiekvienas mokytojas prieš pradėdamas dirbti turėtų būti supažindintas su jo teisėmis ir pareigomis atliekant savo tiesioginį darbą (Spencer, 2001, p.215).

Kaip teigiama literatūroje, apibūdinti teisės sąvoką yra ganėtinai sudėtinga, nes ji neturi vieno atsakymo. Skirtingai teisės sąvoką apibūdina ir įvairūs autoriai. R. Bakševičienės (1996) nuomone, teisė yra valstybės nustatytą, visiems privalomą, formaliai apibrėžtą, prireikus valstybės garantuojamą, visuomeninių santykių dalyvių elgesio taisyklių sistema.

P. Leono teigimu, teisė bendruoju požiūriu gali būti apibrėžiama kaip socialinė norma. Juk žmogus gyvena dinamiškoje visuomenėje ir veikia turėdamas tikslą bei siekdamas jo.

A. Vaišvila (2004) teigia, kad teisė, reikšdama žmonių pastangas versti savo interesus visai visuomenei privaloma tvarka ir ja remiantis viešpatauti arba sugyventi, yra vienas reikšmingiausių ir kartu sudėtingiausių žmogaus kūrinų.

Stepanova (2009) mano, kad teisė – tai tam tikra taisyklė. Žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip kiekvieno žmogaus tam tikros laisvės visuomenėje ir galimybės jas įgyvendinti.

Teisė yra elgsenos normos, kurias nustato politinė valdžia ir palaiko valstybės galia. Jei asmuo turi juridinę teisę imtis veiksmų arba panaudoti ar disponuoti gėrybe ar ištekliais arba kontroliuoti įvykio baigtį, tai reiškia, jog jis gali tai daryti nesikišant teisinėms institucijoms. Jei teisę saugo įstatymas, tai kito veikėjo įsikišimą į pirmojo atliekamą teisės vykdymą varžo valdžios organai (Gidden, 2005).

Žmogaus teisė – tai asmens laisvės visuomenėje ir galimybės jas realizuoti. Žmogaus teisės reglamentuoja teisė ir kitos socialinės normos. Vienas pagrindinių žmogaus teisių bruožų – jų visuotinumai, universalumas, nedalumas. Žmogaus teisės grindžiamos žmonių lygybės prieš įstatymus, lygiateisiškumo ir kitais principais. Žmogaus teisės pripažįstamos visiems asmenims nepriklausomai nuo jų individualių savybių. Kai kurios teisės gali būti skirtos ir tam tikrai asmenų grupei (Birmontienė, 2001).

Kalbant apie mokytojų, kaip asmenų grupės, teises, jas gina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011). 49 šio įstatymo straipsnis skelbia, kad mokytojas turi teisę:

- 1) siūlyti savo individualias programas; pasirinkti pedagoginės veiklos būdus ir formas;
- 2) ne mažiau kaip 5 dienas per metus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose;

3) būti atestuotas ir įgyti kvalifikacinę kategoriją švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka;

4) dirbti savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, turėti higienos reikalavimus atitinkančią ir tinkamai aprūpintą darbo vietą;

5) dalyvauti mokyklos savivaldoje;

6) siūlyti mokyklos vadovui kreiptis į savivaldybės administracijos direktorių dėl minimalios ar vidutinės priežiūros priemonės vaikui skyrimo, taip pat siūlyti mokyklos vadovui skirti vaikui už švietimo įstaigos vidaus tvarkos taisyklių ir mokinio elgesio normų pažeidimus drausmines auklėjamojo poveikio priemones, nurodytas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (toliau – Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas);

7) naudotis kitomis Profesinio mokymo, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir kitų įstatymų nustatytais teisėmis (LR Švietimo įstatymas, 2011).

Analizuodama situaciją šiandieninėje mokykloje, Vainalavičiūtė (2010) pastebėjo, kad mokytojų teisių gynimas tampa viena iš aktualiausių mokytojo problemų. Pastaruoju metu ypač akcentuojamos vaikų teisės, tačiau pamiršamos suaugusiųjų žmonių – mokytojų - teisės. Autorės teigimu, požiūrį į mokytoją mokiniai atsineša iš savo šeimos. Jei šeimoje kalbama, kad mokytojas yra kvailas, senamadiškas, nuobodus, tai visai tai atkeliauja į mokyklą. O jeigu toks požiūris yra suformuojamas klasės lyderio, visi kiti net nesigilindami tai palaiko. Dalis mokinių prisideda prie daugumos vien tam, kad paskui patys netaptų patyčių objektu (Vainalavičiūtė, 2010).

Kaip teigiama Švietimo profsajungos naujienose, paaugliai greitai susivokė, sąmoningai ar intuityviai prieidami išvados, kad ugdymo įstaigoje teisių gali turėti tik mokiniai, o pareigų – tik mokytojai. Šią situaciją patvirtina ir Lietuvos švietimo darbuotojų profesinės sąjungos (LŠDPS) atlikti tyrimai, kurie rodo, jog daugiau nei ketvirtadalis šalies mokytojų yra patyrę mokinių smurtą (Švietimo profsajunga.lt).

Vainalavičiūtė (2010) taip pat akcentuoja, kad nenorinčių mokytis paauglių chuliganizmas tapo rimta šalies mokyklų problema. Atsisakius drausmės ir elgesio vertinimo sužūlėję mokiniai ne tik nepaiso mokytojų nurodymų, bet gali per pamokas juos iškeikti, grasinti, savavališkai išeiti iš pamokų, o mokytojai neturi priemonių jiems sudrausminti. Tuo tarpu bet koks vaikų drausminimas Lietuvoje vertinamas kaip jų teisių pažeidimas. Tai menkina mokytojų autoritetą, demoralizuoja kitus mokinius. Viena iš svarbių mokytojo teisių – dirbti dvasiškai saugioje aplinkoje – nuolat pažeidinėjama dėl mokinių grubumo, atsikalbinėjimo. Mokytojai nesijaučia saugūs dėl įvairių priežasčių, kad ir dėl valdžios požiūrio į mokytoją (Vainalavičiūtė, 2010).

Pastaruoju metu dažnai žiniasklaidoje ir visuomenėje vyksta diskusijos apie tėvų, mokinių ir mokytojų teises bei pareigas. Neretai ginčai perauga į vienu kitiems kaltinimus, tačiau dažniausiai mokytojas lieka kalčiausiu. Tiesa, kritika dažniausiai reiškama emocijų pavidalu, iš esmės be argumentų, jos šališkumas akivaizdus, tačiau tai vis tiek kenkia mokytojo prestižui ir, suprantama, atsiliepia ugdymo kokybei (Bružas, 2012).

Mokinių ir mokytojų santykiai ne visada būna harmoningi, draugiški ir paremti abipusiu bendradarbiavimu. Kartais mokinio ir mokytojo bendravimas tampa įtemptas arba perauga į destruktivų smurtaujančią mokinio elgesį, kuris neigiamai veikia mokytojus fiziškai ir psichiškai. Vis dažniau pasitaiko atvejų, kai mokinys smurtauja prieš mokytoją. Taip pažeidžiama pagrindinė žmogaus teisė – teisė į gyvybę (Pivorienė, Jurkonytė, 2008, p.76-77).

Žmogaus teisė į gyvybę yra pagrindinė teisė, kuria remiasi visos kitos teisės, laisvės ir pareigos. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 19 straipsnyje teigiama, kad „Žmogaus teisė į gyvybę saugo įstatymas“. 21 straipsnyje skelbiama, kad „Žmogus yra neliečiamas. Žmogaus orumą gina įstatymas. Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti bausmes“ (LR Konstitucija, 1992).

Mokinių smurtą prieš mokytojus, Pivorienės ir Jurkonytės (2008) įsitikinimu, gali įtakoti tiek pati mokykla, tiek švietimo sistema (Pivorienė, Jurkonytė, 2008, p.77-78). Svarbu kaip mokykloje yra organizuotas darbas, mokytojų požiūris į mokinius (ypač į nepažangius). Jei mokinys patiria pažeminimą, mokytojo priekaištus, jis pradeda blogiau save vertinti. Gali susiformuoti priešiškas mokyklai ir jos aplinkai, atsirasti agresija mokytojui (Motiejūnas, 2005). O švietimo sistema sudaro palankias sąlygas agresijai prasiveržti tuomet, kai pernelyg didelis krūvis tenka vidutinių gabumų vaikui, nesugebančiam su tuo susidoroti. Dėl pernelyg didelių mokymosi krūvių, neaprepiamos programos, kai kurie mokiniai pradeda agresyviai elgtis mokytojų atžvilgiu (Pivorienė, Jurkonytė, 2008, p.78).

Atlikto tyrimo duomenimis, mokytojai teigia, kad patirtas mokinių smurtas turi įtakos jų asmeniniam gyvenimui ir profesinei veiklai; turi poveikį psichinei sveikatai, išveda iš pusiausvyros ir sutrikdo; veikia bendravimą su kitais mokytojais. Tik nedidelė dalis mokytojų, patyrusių mokinių smurtą, teigė, kad tai nepadarė jiems jokio poveikio. Kaip rodo tyrimas, mokytojų reakcija į mokinių smurtą gali būti tiek teigiama, tiek neigiama. Dalis mokytojų su tais mokiniais, iš kurių patyrė smurtą, mėgina su agresyviai besielgiančiu mokiniu pasikalbėti apie tai, kodėl jis taip elgiasi; ar elgiasi taip pat, kaip ir su kitais, nesmurtaujančiais mokiniais. Kita dalis mokytojų smurtaujančius mokinius ignoruoja, bendrauja su jais pakeltu griežtu tonu, konfrontuoja su tokio mokiniu (Pivorienė, Jurkonytė, 2008, p.80).

Tyrimo rezultatai rodo, jog mokytojai patyrė mokinių smurtą, apie tokį incidentą pirmiausiai pasako kitiems mokytojams, mokyklos direktoriaus pavaduotojams, mokyklos

socialiniam pedagogui, savo artimiesiems, šeimos nariams, mokyklos psichologui. O dalis mokytojų apie tai, jog patiria mokinių smurtą, nesako niekam (Pivorienė, Jurkonytė, 2008, p.80).

A. Bružo (2012) nuomone, be atodairos diegiant „žmogaus teises ir laisves“ mokyklose, mūsų švietimo sistema tampa tarsi vieno iš liberaliausio „teisių ir laisvių“ taikymo laboratorija, ir tai tęsiasi jau nebe pirmą dešimtmetį. Paaugliai greitai susivokė, sąmoningai ar intuityviai prieidami išvados, kad ugdymo įstaigoje teisių gali turėti tik mokiniai, o pareigų – tik mokytojai. Šią situaciją patvirtina ir Lietuvos švietimo darbuotojų profesinės sąjungos (LŠDPS) atlikti tyrimai. Jų duomenimis daugiau nei ketvirtadalis šalies mokytojų yra patyrę mokinių smurtą (Bružas, 2012).

Nenorinčių mokytis paauglių chuliganizmas tapo rimta šalies mokyklų problema. Atsisakius drausmės ir elgesio vertinimo suįžūlėję moksleiviai ne tik kad nepaiso mokytojų nurodymų, bet gali per pamokas juos iškeikti, grasinti, savavališkai išeiti iš pamokų, o mokytojai neturi priemonių jiems sudrausminti. Tuo tarpu bet koks vaikų drausminimas Lietuvoje vertinamas kaip jų teisių pažeidimas. Tai menkina mokytojų autoritetą, demoralizuoja kitus moksleivius (Bružas, 2012).

Tėvų, išgirstančių vien tik savo vaikų vertinimus, perdėtas reiklumas mokytojams yra dar vienas psichologinio teroro ir netvarkos skatinimo šaltinis mokykloje. O kai tėvai kviečiami pasikalbėti dėl prasto vaikų elgesio ar pažangumo, daugelis jų net neateina į mokyklą. Taigi būtina aktyviau ieškoti būdų, kaip paveikti ir praleidinėjančių pamokas, netinkamai besielgiančių vaikų tėvus.

Kalbėdamas apie situaciją mokykloje, Bružas (2012), akcentavo, kad dėl drausmės problemų prastėja ir moksleivių žinių kokybė. Ir tai ne vien mokytojų kaltė, veikiau tai – mokyklose įsigaliojusios perdėtos ir prievartinės liberalios politikos pasekmės. Todėl „laisvė“ vis labiau reikalauja alternatyvos „drausmė“. Pastaroji sąvoka, deja, išnyko iš pedagogikos terminologijos. Iš tiesų, labai svarbu, kad šios sąvokos taptų neatsiejamos. Taip pat būtina įvesti tėvų administracinę atsakomybę už vaikų nepriežiūrą ar rasti kitokių būdų priminti tėvas, kad ir jie, ne tik mokykla, atsakingi už savo vaikų auklėjimą. Mokykloje turėtų būti sukurtos specialios bendrabūvio taisyklės: elgesio nuostatos, bausmių, pareigų ir teisių sistema. A. Bružo nuomone, valdžia privalo tokios sistemos kūrimą skatinti ir įforminti teisės aktuose (Bružas, 2012).

Kiekviena mokykla, kurdama savo nuostatus ir vidaus tvarkos taisykles, vadovaujasi Lietuvos respublikos Švietimo įstatymu, kuriame aprašytos mokytojų, mokinių bei jų tėvų teisės ir pareigos. Visiems, dalyvaujantiems ugdymo procese, pravartu susipažinti su šiais dokumentais, norint tiksliai žinoti savo teises ir pareigas ar siekiant įsitikinti, ar mokyklos įverstos taisyklės neprasilenkia su šiais teisės aktais (Želvys, 2002, p.21-24).

Pagal bendruosius nuostatus mokytojas turi teisę pakankamai laisvai organizuoti savo profesinę veiklą, rengti mokymo priemones, tobulinti savo kvalifikaciją ir dalyvauti mokyklos savivaldoje. Tačiau sykiu jiems keliami gana aukšti reikalavimai: jie turi sugebėti individualizuoti ugdymo turinį, mokyti mokinius, plėtoti jų kultūrinius interesus, ugdyti sveikos gyvensenos bei saugos įgūdžius ir kita (Želvys, 2002, p.21-24).

Viena iš svarbių mokytojo teisių – dirbti dvasiškai saugioje aplinkoje – nuolat pažeidinėjama dėl mokinių grubumo, atsikalbinėjimo. Mokytojai nesijaučia saugūs dėl įvairių priežasčių, kad ir dėl valdžios požiūrio į mokytoją. Nesaugumo jausmą sukuria pertvarkos, finansavimas (Putriuvienė, 2012).

Apibendrinat galima pasakyti, kad kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jokių aplinkybių, turi žmogaus teises, o atskiros asmenų grupės gali turėti teises, skirtas tik jiems. Teisė dirbti mokytoju yra įteisinta Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme. Tame pačiame įstatyme yra reglamentuotos ir mokytojo teisės. Teisės sąvoka neturi vieno atsakymo, todėl ją nelengva apibrėžti.

1.2. Mokytojo pareigos samprata

Teisės sistemoje be teisių sąvokos, egzistuoja ir pareigos sąvoka. O šios dvi sąvokos kartu apibrėžia žmogaus egzistavimo visuomenėje ribas (Vaišvila, 2004).

Kaip teigia P. Leonas (1995), visuomeniniai santykiai yra paremti teisių ir pareigų egzistavimu. Pats paprasčiausias teisių ir pareigų sutapatinimas, anot autoriaus, yra toks, kad kai galvojama apie save, reikalaujama teisių, o kai galvojama apie santarvę su visuomenės nariu, yra vykdomos pareigos.

Teisių ir pareigų priklausomybę galima pamatyti įvairiose gyvenimo situacijose. Kaip pabrėžia P. Leonas (1995), teisė numatydamą vieniems pareigas, o kitiems galėjimą reikalauti, nedalina visuomenės narių į dvi dalis. Patys žmonės dažniausiai klaidingai supranta šių dviejų sąvokų reikšmę: jie arba per daug reikalauja, arba per daug naudojami savo teisėmis. Kiekvienas žmogus gali čia reikalauti, čia turi pareigą pildyti. Tai priklauso nuo jo santykių su kitais visuomenės nariais. Teisės ir pareigos žmonių gyvenime yra visuomet greta.

O kaip yra su mokytojo profesija?

Mokytojas yra ugdytinio vertybinės saviraiškos talkininkas. Jovaišos (2001) įsitikinimu, mokytojas turi:

- Padėti mokinį pamokyti, parodyti, ko nesupranta, sutelkti;
- Tikrinti veiklos ir elgesio vyksmą bei jo rezultatus;
- Vertinti saviraiškos kokybę;

- Padėti suvokti neproduktyvios ir produktyvios saviraiškos klaidas, rasti optimalius būdus klaidoms taisyti ir išvengti;
- Prognozuoti tolesnę asmenybės raidą, numatyti jos programą, sukelti ir stiprinti nusiteikimą naujai vertybinei saviraiškai;
- Padėti įveikti saviraiškos (mokymosi, darbe, bendravime) sunkumus;
- Tirti vaiko saviraiškos turinį, aktualumą ir galimybes.

Gilinantis į mokytojo pareigų aktualumą, tampa aišku, kad mokytojo pareiga ne tik profesionaliai ugdyti, bet ir patarti kitiems. Nuo mokytojo asmenybės savybių, jo charakterio bruožų, profesinės kompetencijos daug priklauso jaunosios kartos ugdymo efektyvumas. Anot Jovaišos (2001), mokytojas turi padėti perimti jaunajai kartai svarbiausias ir būtiniausias gyvenime žinias ir vertybes; ir elgesio, bendravimo su kitais žmonėmis patirtį, t.y., ugdyti pilnutinę, aukštos tautinės savimonės ir dorovės asmenybę (Jovaiša, 2001).

Kad mokytojo profesija paskutiniu metu išgyveno radikalius pasikeitimus, lėmė didesnis autonomiškumas mokymo reikaluose, kas leido mokytojams aktyviau dalyvauti tobulinant mokymo programas bei naujų darbinių funkcijų jiems priskyrimas (pavyzdžiui, kolegų pavadavimas, pagalba naujiems mokytojams ir pan.). Mokytojams keliami ir didesni reikalavimai, jiems priskiriama vis daugiau pareigų (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.3).

Mokytojo pareigos yra apibrėžiamos kaip visos tos profesinės užduotys, su kuriomis susiduria mokytojai savo veiklą siedami su mokinių mokymu. Į pareigas įeina:

- Klasės valdymas ir pamokos pristatymas;
- Pasirengimas pamokai;
- Audiovizualinių ir kitokių medžiagų bei įrangos pasiruošimas ir naudojimas;
- Vertinimas ir ataskaitų apie mokinių pažangą rengimas;
- Tokia klasės priežiūra, kuri yra būtina siekiant įgyvendinti sveiką mokymosi aplinką.

Taip pat pareigos, kurias mokytoją reikalauja atlikti įstatymai, reglamentai ar susitarimai (Teachers' Rights, Responsibilities and Legal Liabilities, Problems in Educations, 2010, p.18).

Pareiga – tai teisės normose nustatytas įsipareigojimas asmeniui atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo tokių veiksmų susilaikyti. Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių (Mano teisės, 2008).

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011) nurodytos tiesioginės mokytojo pareigos. Siekiant, kad jis kuo geriau atliktų savo socialinį vaidmenį, mokytojas privalo:

- 1) Užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą;

2) Ugdyti tvirtas mokinių dorovės, pilietines, tautines ir patriotines nuostatas, pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui laiduoti mokinių asmenybės galių plėtotę, suprantamai ir aiškiai, taisyklinga lietuvių kalba perteikti ugdymo turinį, kai teisės aktais nustatyta, kad atitinkamas ugdymo turinys perteikiamas lietuvių kalba;

3) laikytis švietimo įstaigų nusistatytų etikos normų ir švietimo įstaigos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų;

4) tobulinti savo kvalifikaciją;

5) ugdyti remdamasis mokinių gebėjimais ir polinkiais, stiprinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais, suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti jiems dalyko programą, turinį, metodus;

6) nešališkai vertinti mokinių mokymosi pasiekimus ir nuolat juos informuoti apie mokymosi pažangą;

7) mokyklos nustatyta tvarka informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaiko būklę, ugdymo ir ugdymosi poreikius, pažangą, mokyklos lankymą ir elgesį.

8) bendradarbiauti su kitais mokytojais, kad būtų pasiekti mokymo tikslai;

9) gerbti mokinį kaip asmenį, nepažeisti jo teisių ir teisėtų interesų;

10) vykdyti kitas Profesinio mokymo, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymų nustatytas pareigas (LR Švietimo įstatymas, 2011).

Vadinasi, mokytojo pareigos atlikti tam tikrus ar nuo tokių veiksmų susilaikyti norint kuo geriau atlikti savo tiesioginį darbą, yra aiškiai įvardintos Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme, ir mokytojas privalo šias pareigas vykdyti.

2. MOKYTOJO TEISIŲ IR PAREIGŲ ĮGYVENDINIMAS

2.1. Dokumentai, reglamentuojantys mokytojo teises ir pareigas Lietuvoje

Kaip ir visiems Lietuvos piliečiams, taip ir mokytojams, Konstitucija suteikia tokias pačias teises. Ją papildo atitinkami Darbo kodekso (2002) bei Švietimo įstatymo (2011) (ŠĮ) straipsniai. Kai kurios teisės yra surašomos mokyklos darbo tvarką nustatančiuose dokumentuose. Tiek Švietimo įstatyme (2011), tiek mokyklų nuostatuose bei kituose panašiuose dokumentuose, būtinai yra išskirtos ir šalia surašytos tiek mokinių, tiek jų tėvų, tiek ir mokytojų teisės bei pareigos (Jurgelevičius, 2012).

Lietuvoje sklando nuomonė, kad nėra pusiausvyros tarp mokytojų ir mokinių teisių bei pareigų. J. Voloskevičienė (2011) teigia, kad mokytojai skundžiasi, jog jiems skiriamos tik

pareigos ir nėra teisių. Kai tuo tarpu mokiniam, atvirkščiai, suteiktos tik teisės (Šalaševičiūtė, 2011, p.104).

R. Šalaševičiūtė (2011) iš dalies sutinka su šia nuomone. Ji teigia, kad nei tarptautiniame lygmenyje, nei nacionaliniame lygmenyje nėra priimto ar ratifikuoto tokio teisės akto kaip „Pedagogų teisių konvencija“ ar „Pedagogų teisių įstatymas“. Tačiau autorė abejoja, kad tokie dokumentai Lietuvoje mokytojams iš viso yra reikalingi. R. Šalaševičiūtė (2011) įsitikinusi, kad mokytojai dažnai nežino, kokie Lietuvos Respublikos teisės aktai yra galiojantys, ir kokias teises jie reglamentuoja. Dėl šios priežasties ir formuojama klaidinga nuomonė, jog mokytojams reikalingi nauji teisės dokumentai; jog jie turi tik pareigas, o teisės jiems nesuteikiamos (Šalaševičiūtė, 2011, p.104).

Kadangi mokytojas yra žmogus, o žmogaus teisės yra visuomeninės vertybės – laisvės, imunitetai ir privilegijos, kurių gali reikalauti žmogus „kaip savo teisės“, kiekvienoje visuomenėje, kurioje jis gyvena (Vadapalas, 1998, p.235). Tad pirmiausiai jį kaip žmogų gina Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948), kurios 1 straipsnyje skelbiama, kad žmogaus teisės yra neatskiriamos nuo žmogaus asmenybės (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948). Europos žmogaus teisių konvencija (2010) iki šiol bene efektyviausia žmogaus teisių gynimo sistema, kai individui suteikta teisė pateikti skundą tarptautiniam teismui, skundžiant savo valstybę dėl savo teisių pažeidimo (Jočienė, 2007, p.17).

Pirmasis dokumentas ginantis mokytojo teises yra Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), kurioje teigiama, kad kiekvienas Lietuvos pilietis turi visas prigimtines teises. Taigi Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 18 straipsnyje rašoma, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. 28 straipsnyje nurodyta, kad įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Prigimtinės universaliosios žmogaus teisės ir laisvės yra: teisė į gyvybę; teisė į laisvės neliečiamumą; teisė į orumą; teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą; nuosavybės neliečiamumo garantija; teisė turėti savo įsitikinimus; informacijos laisvė (LR Konstitucija, 1992).

Mokytojui įsidarbinus, tarp jo ir darbdavio susiklosto darbo teisiniai santykiai, kurie yra reglamentuoti Lietuvos Respublikos Darbo kodekse (2002). Kodekse įtvirtintos visos individualios darbuotojo teisės ir garantijos. Kodekso III skyriuje aptartas darbo teisės subjektų atstovavimas. Kodekso 18 straipsnyje numatyta, kad darbuotojai ir darbdaviai darbo teises ir pareigas gali įgyti, pakeisti, jų atsisakyti ar jas apginti per jiems atstovaujančius subjektus. Darbuotojai ir darbdaviai gali būti atstovaujami esant tiek kolektyviniams, tiek individualiems darbo santykiams.

Atstovavimas esant kolektyviniams darbo santykiams, remiantis galiojančiais darbo įstatymais, atsiranda be atskiro darbuotojo valios išreiškimo, jeigu toks subjektas ar asmuo atstovauja darbuotojų daugumos valiai. Tokio atstovavimo metu priimti bendri išsipareigojimai yra privalomi visiems darbuotojams, patenkantiems į tokių išsipareigojimų veikimo sritį, nors atskirai ir nesuteikusiems specialių įgaliojimų kolektyvinio atstovavimo subjektui (LR Darbo kodeksas, 2002).

19 LR Darbo kodekso (2002) straipsnyje numatyta, kad atstovauti darbuotojų teisėms ir interesams bei juos ginti esant darbo santykiams gali profesinės sąjungos. Jeigu įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje nėra veikiančios profesinės sąjungos ir jeigu darbuotojų kolektyvo susirinkimas darbuotojų atstovavimo ir gynimo funkcijos neperdavė atitinkamos ekonominės veiklos šakos profesinei sąjungai, darbuotojams atstovauja darbo taryba, išrinkta slaptu balsavimu visuotiniame darbuotojų kolektyvo susirinkime (LR Darbo kodeksas, 2002).

Darbo tarybų statusą ir sudarymo tvarką nustato atskiras įstatymas. Darbo taryba turi visas kolektyvinio atstovavimo subjektų teises, jeigu įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje nėra veikiančios profesinės sąjungos ir jeigu darbuotojų kolektyvo susirinkimas darbuotojų atstovavimo ir gynimo funkcijos neperdavė atitinkamos ekonominės veiklos šakos profesinei sąjungai (Kodekso 19 straipsnio 1 dalis). Darbo taryba negali atlikti funkcijų, kurios pagal įstatymus yra pripažintos kaip profesinių sąjungų prerogatyva (LR Darbo kodeksas, 2002).

Darbuotojų atstovams LR Darbo kodekso (2002) 22 straipsniu suteiktos įvairios teisės, tarp jų - teikti pasiūlymus darbdaviui dėl darbo organizavimo įmonėje; teikti pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms; skųsti teismui darbdavio ir jo įgaliotų asmenų sprendimus bei veiksmus, prieštaraujančius teisės normoms, sutartims ar pažeidžiančius atstovaujamo asmens teises ir kt. Savo ruožtu darbdavys privalo gerbti darbuotojų atstovų teises ir netrukdyti jiems veikti. Darbuotojų atstovų veikla negali būti nutraukiama darbdavio valia; priimdamas sprendimus, galinčius turėti įtakos darbuotojų teisei padėčiai, konsultuotis su darbuotojų atstovais, o įstatymų nustatytais atvejais gauti jų sutikimą; nemokamai teikti būtiniausią informaciją darbo klausimais apie įmonės veiklą ir kt. (LR Darbo kodeksas, 2002).

Kiti dokumentai, reglamentuojantys mokytojo teises ir pareigas yra specialieji įstatymai: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011) (Valstybės žinios: 1991-08-20 Nr.23-593); Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas (1997) (Valstybės žinios: 1997-10-30 Nr.98-247); Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1997) (Valstybės žinios: 1997-10-30 Nr.98-2478) ir kt. Kiekviename iš jų yra aptartos tam tikros srities darbuotojų teisės ir pareigos. Pvz. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo (2011) 43 straipsnyje nurodyta, kad mokyklos veiklą, jos bendruomenės narių teises, pareigas ir atsakomybę reglamentuoja mokyklos nuostatai (statutas), mokyklos steigimo sandoris. Valstybinės ir savivaldybės

mokyklos nuostatai rengiami vadovaujantis švietimo ir mokslo ministro patvirtintais reikalavimais valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams. To paties įstatymo 49 straipsnyje reglamentuotos mokytojo teisės ir pareigos. Tame pačiame straipsnyje nurodyta, kad pedagogų profesinių sąjungų atstovai turi teisę netrukdomai dalyvauti sprendžiant pedagogų darbo sąlygų klausimus darbovietėje (Šalaševičiūtė, 2011, p.106).

Įstatymų įgyvendinimui būtini poįstatyminiai teisės aktai: Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, Švietimo ir mokslo ministro priimti įvairūs nuostatai, aprašai ir kt., kurie detalizuoja atskirų įstatymų įgyvendinimą (Šalaševičiūtė, 2011, p.106).

Jau buvo minėta anksčiau, kad Švietimo įstatyme (2011) reglamentuota, jog mokyklos turi savo nuostatus. Mokyklos gali turėti savo priimtas ir patvirtintas Vidaus tvarkos taisykles ir kitus dokumentus. Minėto įstatymo 62 straipsnyje įtvirtinti mokyklos savivaldos uždaviniai ir tikslai. Nurodyta, kad mokyklos savivalda grindžiama švietimo tikslais, mokykloje vykdomomis švietimo programomis ir susiklėsčiosiomis tradicijomis. Mokyklos savivaldos institucijos kolegialiai svarsto mokyklos veiklos bei finansavimo klausimus ir pagal kompetenciją, apibrėžtą mokyklos nuostatuose (statute), priima sprendimus bei daro įtaką vadovo priimamiems sprendimams, atlieka visuomeninę mokyklos valdymo priežiūrą. Savivaldos institucijų įvairovę, jų kompetencijas ir sudarymo principus įteisina mokyklos nuostatai (statutas) (LR Švietimo įstatymas, 2011).

Mokyklos taryba – aukščiausioji mokyklos savivaldos institucija, atstovaujanti mokiniams, mokytojams, tėvams (globėjams, rūpintojams) ir vietos bendruomenei. Už savo veiklą mokyklos taryba atsiskaito ją rinkusiems mokyklos bendruomenės nariams. Be to, nurodyta, kad mokykloje gali veikti mokyklos savivaldos kitos institucijos (mokinių, tėvų (globėjų, rūpintojų) (LR Švietimo įstatymas, 2011).

Būtent priimant Mokyklos nuostatus, Vidaus tvarkos taisykles ar kitus dokumentus būtina aktyviai dalyvauti mokyklos savivaldos organuose, nes tik bendrai aptartas teisės aktas, kai jo rengime su savo pasiūlymais dalyvaus mokytojai, mokiniai ir tėvai, bus išbaigtas, jis turi būti žinomas visiems mokyklos bendruomenės nariams ir tada galima tikėtis tinkamo jo vykdymo (Šalaševičiūtė, 2011, p.107).

LR Švietimo įstatymo (2011) 45 straipsnyje numatyta, kad švietimo santykiai tarp mokinio ir švietimo teikėjo įforminami rašytine sutartimi. Mokymo sutartį už vaiką iki 14 metų jo vardu sudaro tėvai (globėjai), veikdami išimtinai vaiko interesais. Vaikas nuo 14 iki 16 metų mokymo sutartį sudaro turėdamas tėvų (rūpintojų) sutikimą. Sutartyje nurodomos sutarties šalys, mokymosi programa, jos baigimo forma, šalių išsipareigojimai, sutarties terminas, jos keitimo, nutraukimo pagrindai ir padariniai. Švietimo įstatyme įvardinta, kad mokinys privalo sudarius mokymo sutartį, laikytis visų jos sąlygų, mokyklos vidaus tvarką reglamentuojančių dokumentų

reikalavimų; stropiai mokytis, gerbti mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius. Mokymo sutartys registruojamos mokyklose, jų sąlygos yra privalomos tiek mokiniui, tiek švietimo paslaugos teikėjui, už sąlygų nevykdymą galima taikyti atsakomybę (LR Švietimo įstatymas, 2011).

LR Švietimo įstatymo (2011) 50 straipsnis kalba apie laisvojo mokytojo teises ir pareigas ir numato, kad:

1. Laisvasis mokytojas teisės aktų nustatyta tvarka gali teikti neformalųjį švietimą, vykdyti ikimokyklinio ugdymo arba formaliojo švietimo programas papildančius bei mokinių saviraiškos poreikius tenkinančių programų modulius.

2. Laisvasis mokytojas turi teisę:

- 1) vykdyti neformaliojo ir kai kuriuos formaliojo švietimo programų modulius;
- 2) dirbti pagal savo individualias programas;
- 3) pasirinkti pedagoginės veiklos būdus ir formas;
- 4) teikti informacinę, konsultacinę ir kvalifikacijos tobulinimo pagalbą (Vaiko, tėvų, pedagogų teisės, pareigos ir atsakomybė, 2008, p.55).

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojo teises ir pareigas reglamentuoja visa eilė teisės aktų ir dokumentų, tik svarbu, kaip mokytojas sugeba jais pasinaudoti ir kovoti už savo teisių įgyvendinimą bei tinkamai atlikti savo pareigas.

2.2. Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloje

Mokytojo teisę į saugią ir sveiką darbo aplinką reglamentuoja tiek nacionaliniai, tiek tarptautiniai teisės dokumentai. Europos socialinėje chartijos (2001) pirmoje dalyje teigiama, kad visi darbuotojai turi teisę į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, į teisingą atlyginimą, garantuojantį normalų jų pačių ir jų šeimų gyvenimo lygį, į orumą darbe“ (Europos socialinė chartija, 2001).

Tarptautiniame socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių pakto (2002) 3 dalyje pabrėžiama žmogaus teisė „į teisingas ir palankias darbo sąlygas, tai yra teisingas darbo užmokestis, deramas pragyvenimas, vienodos kvalifikacijos galimybės, sąlygos, atitinkančios saugos ir higienos reikalavimus“ (Tarptautinis socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių paktas, 2002).

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijos (2006) 23 straipsnyje nurodoma, kad „kiekvienas žmogus turi teisę į darbą, į laisvą darbo pasirinkimą, į teisingas ir tinkamas darbo sąlygas ir į apsaugą nuo nedarbo; visi žmonės, be jokios diskriminacijos, turi teisę į lygų apmokėjimą už lygiavertį darbą; kiekvienas darbo žmogus turi teisę į teisingą ir patenkinamą atlyginimą, garantuojantį žmogaus orumo vertą egzistavimą jam pačiam ir jo šeimai, ir papildomą, kai reikia, visomis kitomis socialinės apsaugos lėšomis“ (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 2006).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 48 straipsnio pirmoje dalyje teigiama, kad kiekvienas žmogus „turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“ (LR Konstitucija, 1992). Švietimo įstatymas (2011) taip pat siekia užtikrinti saugios ir sveikos darbo aplinkos mokytojų teises. Analizuodamas šios problemos aktualumą iš mokytojo pozicijos Merkys ir kt. (2011) pastebėjo, kad mokytojo teisė į saugią ir sveiką darbo aplinką yra „kompleksinė socialinių mokslų problema“ (Merkys, Urmonas, Bubelienė, 2011, p.577).

Visų pirma, nuolat keičiasi įstatymai, kuriais bandoma įvertinti mokytojo socialines ir su jomis susijusias kitas teises. Antra, neretai pasitaiko, kad švietimo strategai nusprendžia pakeisti iki tol egzistavusius praktinius darbo metodus ir juos pakeičia naujais. Dėl to kyla abejonių, ar visada atsižvelgiama į galiojančius teisės aktus ir jų pakeitimus. Jeigu mokytojas nežinos, kaip vienoks ar kitoks įstatymas veikia, kokią įtaką jis gali turėti mokymo paslaugų teikimui, gali susiformuoti nepalanki aplinka, kurioje pasitaiko mokytojo teisių į saugią ir sveiką darbo aplinką pažeidimų (Merkys, Urmonas, Bubelienė, 2011, p.578).

Merkio ir kt. (2011) nuomone, mokytojo profesijos ypatumai turi sietis su socialinėmis garantijomis, kadangi šios nustato mokytojų, kaip socialinės grupės, savitas teises ir pareigas, susijusias su tomis teisėmis, kuriomis valstybė užtikrina mokytojų pareigų įvykdymą. Valstybė per socialinių garantijų stiprinimą švietimo sistemoje gali skatinti pasirinkti mokytojo profesiją ir siekti, kad mokytojais dirbtų geriausiai šios profesijos atstovai. Autoriai išskiria tokias pagrindines garantijų rūšis:

- Įsidarbinimo, darbo vietos apsaugos;
- Darbo ir poilsio laiko;
- Sveikatos apsaugos;
- Saugaus darbo;
- Atlygio už darbą;
- Pensinio aprūpinimo (Merkys, Urmonas, Bubelienė, 2011, p.580).

Mokytojo profesiją vertinant iš teisės į sveiką ir saugią darbo aplinką požiūriu, mokytojo padėtis atrodo gana neįprastai. Pirmiausiai, šių mokytojo teisių pažeidimas nėra momentinis ir visiems matomas katav. Dėl ilgą laiką mokytojus kamuojančių stresorių derinių, sukeltųjų

organizmo įtampos būseną, mokytojo kaip darbuotojo teisių pažeidimas dažnai įgauna užslėptą laiko požiūriu nuo dirginimo pradžios iki atsako pradžios, lėtinį pavidalą. Viešoji nuomonė pripažįsta, jog mokytojo darbas yra išskirtinai sunkus, alinantis ir atsakingas. Politikai pripažįsta, kad mokytojo darbas turi būti tinkamai atlygintinas. Tačiau pagrindinė problema yra ta, kad neretai tai ir lieka pažadu (Merkys, Urmonas, Bubelienė, 2011, p.583).

Lietuvos mokytojų profesinio streso tyrimų rezultatai atskleidė pagrindinius teisės į saugią ir sveiką darbo aplinką pažeidimo aspektus:

1. Skurdžios, netinkamai įrengtos mokyklos patalpos (karšta, tvanku, nėra apsaugos nuo saulės); darbo aplinkos higienos pažeidimai: pasenusios mirksinčios lempos, lakuoti paviršiai, atspindintys šviesą ir pan.
2. Nepakankamas ir neteisingas atlygis už mokytojo darbą.
3. Ydingas mokyklos socialinis ir psichologinis klimatas, pašliję administracijos ir mokytojų, mokytojų ir mokinių santykiai.
4. Pakrikęs mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas. Būdingi du kraštutinumai: arba tėvai nusišalina nuo vaiko ugdymo, ir mokytojas lieka vienas be sąjungininkų ir partnerių, arba pasireiškia nepamatuotas dalies konfliktiškų ir agresyvių tėvų smulkmeniškasis kišimasis į mokytojo ir klasės veiklą.

Remiantis atliktais tyrimais, kurių metu buvo mokytojų teirautasi, ar jie mokykloje jaučiais saugūs, galima teigti, kad daugumą mokytojų mokykloje jaučiais saugūs, tačiau pasitaiko nesaugumo atvejų. Nesaugiausiai mokykloje jaučiasi moterys ir vyresnio amžiaus mokytojai. Saugiausiai jaučiasi pradinė klasių ir gimnazinių klasių, bei sveikatos problemų neturintys mokytojai (Indrašienė, Merfeldaitė, 2012, p.183).

Švietimas – ne tik viena žmogaus teisių, – tai būtina darnaus vystymosi sąlyga ir esminė gero valdymo, pagrįsto sprendimų priėmimo ir demokratijos skatinimo priemonė. Darnaus vystymosi švietimas gali padėti pakeisti žmonių požiūrį ir taip suteikti jiems galimybę kurti saugesnį, sveikesnį ir turtingesnį pasaulį – gerinti gyvenimo kokybę. Šiuo aspektu ypatingas vaidmuo tenka mokytojui. Todėl jam ir keliami ypatingi reikalavimai, tuo pačiu ir padidintas dėmesys jo pareigoms (Jucevičienė, 2006).

Mokytojo atsakomybė yra svarbus reiškinys visai mokyklos bendruomenei. Pokyčiai mūsų supratime apie teises ir pareigas reikalauja aktyvaus šių tikslų siekimo ugdymo procese. Iškilus problemoms, norint rasti joms tinkamus sprendimo būdus, reikia pripažinti, kad tiek mokytojais, tiek mokiniais turi pareigas ir privalo jas vykdyti (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p. 6-10).

Švietimo skyriuose, mokyklų administracijose neretai skaitoma tik ta įstatymų dalis, kur aprašytos mokytojo pareigos (Putriuvienė, 2012).

Mokytojai yra pavargę nuo begalės pareigų bei naujų iššūkių, todėl negali patenkinti kiekvieno mokinio poreikių, ne visada skiria pakankamai dėmesio kiekvienam vaikui. O juk pasak psichologo G. Chomentausko (Kuriame mokyklą vaikams, 2011), mokiniai labai atidžiai stebi savo mokytoją, jo reakcijas, nuotaikų kaitą, kaip mokytojas vykdo savo pareigas, ir ar mokytojas yra tas žmogus, su kuriuo malonu dirbti.

Labai ironiškai atrodo tai, kad Lietuvos Švietimo įstatyme yra numatyta 11 mokinių teisių ir trejos pareigos, o mokytojas turi 7-ias teises ir 12 pareigų. Akivaizdu, kad Lietuvos mokyklose nėra pusiausvyros tarp mokytojo ir mokinio teisių bei pareigų, Lietuvoje negalioja jokios mokinių skatinimo priemonės, o per pastaruosius metus mokytojų statusas visiškai nesikeitė (Gedvilas, 2011).

Remdamiesi atlikto tyrimo duomenimis, R. Čiužas ir I. Leliūgienė (2011) padarė išvadą, kad svarbiausi trikdžiai, neleidžiantys mokytojams tinkamai įgyvendinti pareigų ir teisių, yra mokyklų vadovų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistų nepakankamas kompetentingumas, vertinant mokytojo specialybę (Čiužas, Leliūgienė, 2011).

Apibendrinant, galima teigti, kad vieni iš svarbiausių mokytojo teisių įgyvendinimo bendrojo ugdymo mokyklose aspektų yra teisė į saugią ir sveiką darbo aplinką, teisingą atlyginimą, kvalifikacijos kėlimą. Mokytojo vaidmuo švietimo sistemoje yra ypatingas, todėl jam keliami ypač dideli reikalavimai bei padidintas dėmesys skiriamas mokytojo pareigoms. Tenka pripažinti, kad tinkamai vykdyti pareigas mokytojams neleidžia įvairūs trikdžiai.

2.3. Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas Europoje

Kaip skelbiama leidinyje „Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe“ (2008), 2007 m. rugpjūčio mėn. Europos Parlamente mokymo kokybė buvo paskelbta pagrindiniu veiksniu, siekiant geresnio išsilavinimo lygio ir pripažinta, jog mokyklos tampa autonomiškesnės ir atviros mokymosi aplinkai, o mokytojai prisiima vis didesnę atsakomybę už mokymosi proceso turinį, organizavimą ir stebėseną, o taip pat savo profesijos tobulėjimą (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p. 9).

Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto narys V. Gedvilas (2011) vykusioje konferencijoje savo mintis pristatė Europos valstybėse galiojančias mokinių ir mokytojų skatinimo sistemas. Anot jo, Europoje mokyklos turi nemažai savarankiškumo ir jose dažnai naudojamos draudimų bei skatinimų priemonės. Jis teigia, kad šiuo metu Anglijoje yra gero elgesio skatinimo planai, taip pat planuojama įgyvendinti skatinimo taškų sistemą. Europos mokyklos priima drausmės ir skatinimo taisykles ir skiria stipendijas už gerus mokymosi

rezultatus. Norvegijoje mokyklų elgesio taisyklės tvirtina savivaldybės, o Suomijoje už vaikų padarytus prasižengimus moka tėvai. Kaimyninėje Lenkijoje plačiai išvystyta mokytojų socialinių garantijų sistema, mokytojams mokami labai dideli priedai už stažą ir kvalifikaciją, o po 30 metų darbo mokykloje mokytojai gali anksčiau išeiti į pensiją (Gedvilas, 2011).

Analizuojant situaciją pastebėta, kad per pastaruosius 20 metų Europoje švietimo politika buvo orientuojama į švietimo kokybės gerinimą, ypač didinant mokytojų novatoriško mokymo gebėjimus bei tobulinant jų profesinius įgūdžius. Geresni mokytojų profesiniai įgūdžiai paskatino kelti jiems naujus reikalavimus – užkrauti didesnę atsakomybę, priskirti daugiau pareigų (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.6).

Kaip skelbiamam šaltiniuose, daugelyje šalių šie nauji mokytojams keliami reikalavimai neatsiejami nuo išaugusios autonomijos, suteikiančios mokytojams lankstumo vykdant savo pareigas. Ši autonomija neatsiejama nuo didesnės atsakomybės, kuri nebereiškia vien tik to, kad mokytojas turi laikytis institucijoje nustatytų veiklos procedūrų. Jis privalo vertinti tų procedūrų rezultatus. Mokytojų atsakomybės didinimas gali būti susiejamas su skatinimo programomis, kuriomis siekiama motyvuoti mokytojus vykdyti naujas pareigas, kurios apima daugiau nei tradicinė mokytojo profesija (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.6).

Remiantis literatūra, galima teigti, kad daugelyje Europos šalių naujos atsakomybės sritys mokytojams buvo priskirtos dėl to, kad išaugo mokyklų autonomija. Kadangi daugelyje mokyklų – netgi labiausiai centralizuotų – mokytojai jau seniai galėjo laisvai rinktis mokymo metodus ir mokymo medžiagą (vadovėlius ir pan.), su mokyklų autonomija susijusios reformos, kurios dažnai susiejamos su decentralizavimo priemonėmis, leido mokytojams aktyviau dalyvauti rengiant mokymo planus. Tikimasi, kad ši naujai sukurta autonomija ir nuo jos neatsiejama laisvė skatins mokytojus plėtoti savo kūrybinį potencialą ir novatoriškumą ir tuo juos labiau motyvuos (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p. 6).

Detalizuojant, galima pasakyti, kad dauguma Europos šalių tokią švietimo politiką pradėjo įgyvendinti dešimtajame dešimtmetyje. Pavyzdžiui, Estijoje buvo patvirtinta „Nacionalinė mokymo programa pagrindinėms mokykloms“; 2006 metais Ispanijoje priimtas Švietimo įstatymas, Islandijoje 1995 metais priimtas Privalomojo mokslo įstatymas, Lietuvoje 1992 metais priimta Bendroji švietimo koncepcija, 1996 metais – reforma Slovėnijoje (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p. 6).

Kaip rodo atlikti tyrimai, kitose šalyse autonomija švietimui buvo suteikta dar vėliau. Pavyzdžiui, Italijoje – 2000 metais, Čekijos Respublikoje – 2004 metais. Apskritai beveik visose šalyse, kuriose švietimas jau seniai buvo centralizuotas, mokytojams patiems buvo leidžiama prisidėti prie mokymo turinio tobulinimo. Tačiau kai kurios šalys (pvz., Belgija, Nyderlandai ir

Jungtinė Karalystė) pasuko visai priešinga kryptimi. Čia mokytojo atsakomybės sritys pradėtos riboti (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p. 7).

Daugumoje Europos šalių, mokytojai turi teisę dalyvauti priimant sprendimus ir laisvai elgiantis trijose srityse. Pirmoji sritis apima sprendimus, kas turėtų būti įtraukta į mokymo programą, įskaitant privalomus ir pasirenkamus jo komponentus. Antroji sritis yra susijusi su mokymo metodais, mokymo metodų pasirinkimu, vadovėliais ir mokinių mokymo grupių formavimo pagrindais. Trečioji sritis – tai mokinių vertinimas. Tačiau mokytojai negali veikti autonomiškai, jei autonomija nesuteikta mokykloms (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.13).

Toliau analizuojant mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą Europoje, galima pastebėti, kad be mokymo, pasiruošimo pamokoms bei darbų tikrinimo, mokytojai pagal sutartis gali vykdyti ir kitas funkcijas, kurios turi didesnę ar mažesnę įtaką jų darbo krūviui. Kai kuriose šalyse užduotys, kurias mokytojai turėtų atlikti pagal oficialius pavedimus, paprastai atliekamos savanoriškumo principu. Kitose šalyse mokytojai dažnai turi atlikti užduotis, kurios nėra numatytos oficialiuose dokumentuose. Dažniausiai mokytojams pavedamos funkcijos: priežiūra po pamokų, kolegų pavadavimas, pagalba būsiniams ir naujiems mokytojams.

Pavaduoti kolegas reikalaujama pusėje šalių. Ši funkcija paprastai priskiriama prie kasdienių mokytojų darbų. Kai kuriais atvejais pavadavimui skiriamų valandų skaičius nenurodomas konkrečiai. Pvz., Anglijoje Mokytojų darbo sąlygų ir apmokėjimo dokumente nurodoma, kad mokytojų negalima reikalauti pavaduoti kolegas daugiau kaip 38 valandas per mokslo metus. Daugumoje šalių už šį darbą mokytojams nėra atlyginama (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.39-41).

Negalima nepastebėti, kad pagalba būsiniams ir naujiems mokytojams, labai populiaru ir plačiai taikoma funkcija pusėje visų šalių. Kai kuriose šalyse nenurodoma, kad šią funkciją turi atlikti patirties turintys mokytojai. Lietuvoje pagalba praktikantams ar naujai priimtiems mokytojams gali būti laikoma privaloma siekiant aukštesnės kvalifikacijos kategorijos. Kitose šalyse ar regionuose situacija gali būti skirtinga ir priklausyti nuo dalyvaujančių asmenų. Už pagalbą būsiniams ar naujiems mokytojams nėra numatyta papildomas atlyginimas jokiaje šalyje, išskyrus Austriją, Slovėniją ir Suomiją (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.41).

Priežiūra po pamokų yra rečiausiai pasitaikanti. Ši funkcija mokytojams priskiriama maždaug trečdalyje šalių. Tačiau situacija įvairiose šalyse gali būti skirtinga, kadangi sutartyse ši funkcija gali būti įvardijama arba kaip privaloma, arba kaip alternatyvi.

Daugeliu atvejų už priežiūrą po pamokų nenumatomas papildomas apmokėjimas, tačiau trys šalys – Belgija, Suomija ir Islandija – nurodo, kad čia papildomas apmokėjimas yra numatytas.

Aštuoniose šalyse (Belgijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Lichtenšteine ir Norvegijoje) specifinės mokytojų funkcijos priklauso nuo mokymo įstaigos ir/ arba darbo sutarties (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.41-42).

Šaltinyje „Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe“ (2008), komandinis darbas apibrėžiamas ir analizuojamas laiko, kuris formaliai yra skiriamas mokytojų bendradarbiavimui po pamokų aspektu. Komandinis darbas taikomas situacijoms, kai mokytojai kartu dirba sudarydami mokymo planą ir mokymo programą, vykdo bendramokslines veiklas bei prisideda prie vidinio mokyklos bei mokinių vertinimo.

Daugelyje šalių komandinis darbas įeina į mokytojo atliekamų funkcijų sąrašą ir komandinio darbo veiklos palyginti vienodos visose šalyse. Daugumoje šalių komandinis darbas skatinamas įstatymais ar specialiais nurodymais. Belgijoje komandiniam darbui nėra numatytas konkretus valandų skaičius, tačiau tradiciškai mokyklos skiria konkrečias savaitės, mėnesio ar semestro dienas specialioms posėdžiams. Prancūzijoje komandinis darbas rekomenduotinas, tačiau kiekvienoje mokykloje organizuojamas skirtingai. Suomijoje be pamokų vedimo ir kitų mokytojams priskiriamų užduočių (pagal kolektyvinę sutartį) trys valandas per savaitę visi mokytojai turėtų skirti komandinio darbo veiklai ar užduotims. Vyriausiasis mokytojas nusprendžia, kokius darbus atlikti kiekvieną savaitę. Lietuvoje mokytojų darbo sutartyse nenurodomas konkretus valandų skaičius, kurį jie turėtų skirti komandiniam darbui. Tačiau įstatymai numato, kad visiems mokytojams skiriamos dvi darbo valandos, kurias jie gali išnaudoti komandiniam darbui (Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe, 2008, p.42-46).

Kaip skelbiama leidinyje „Atsakomybė ir mokytojo autonomija“ (2008, p.47), nuolatinis profesinis tobulinimasis laikomas profesine mokytojų pareiga daugiau nei 20 Europos šalių ir regionų. Tačiau ne visose šalyse įpareigojimas mokytojams nuolat tobulinti savo profesinę kvalifikaciją yra aiškiai apibrėžtas.

Pvz., Prancūzijoje, Nyderlanduose, Švedijoje, Islandijoje nuolatinis profesinis tobulinimasis laikomas mokytojų profesine pareiga, tačiau dalyvavimas tobulinimosi veikloje nėra privalomas. Ispanijoje, Liuksemburge, Lenkijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje profesinis tobulinimasis nėra privalomas, tačiau glaudžiai siejamas su paaukštinimu pareigose bei su atlyginimo kilimu (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p.47).

Kartu su nauja švietimo reforma atėjęs nuolatinis profesinis tobulinimasis, kurį organizuoja atitinkami valdžios organai, apskritai visose šalyse yra profesinė mokytojų pareiga.

Ne visose šalyse, kuriose nuolatinis profesinis tobulinimasis yra profesinė mokytojų pareiga, nurodoma, kiek laiko mokytojai turi jam skirti. Tose šalyse, kur toks laiko nustatymas yra įvestas, minimalus profesinio tobulinimosi laikas per metus įvairiose šalyse yra skirtingas. Kai kuriose šalyse profesiniam tobulinimuisi skiriamas laikas yra nurodomas dienomis per metus, kitose valandomis per metus.

Pavyzdžiui, Estijoje skiriama 160 valandų per penkerius metus. Latvijoje įstatymai numato 36 valandas per trejus metus. Tačiau mokytojai gali išklaudyti vienkartinį 36 valandų trukmės profesinio tobulinimosi kursą ir per kitus dvejus metus mokymuose gali nedalyvauti. Lietuvoje skiriamos 5 dienos per metus. Vengrijoje privaloma 120 valandų kas septynerius metus (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p.47-50).

Eurydice duomenimis (2008), nuolatinio profesinio tobulinimosi programų pasirinkimas gali priklausyti nuo nustatyto mokymo plano, atitinkančio centrinių valdžios organų patvirtintus švietimo prioritetus mokytojų kompetencijos ir įgūdžių požiūriu. Mokymo planai gali būti rengiami mokyklos arba vietiniu lygmeniu kaip mokyklos vystymosi plano dalis. Jei planai nesudaromi, sprendimus dėl dalyvavimo profesinio tobulinimosi programose priima patys mokytojai.

Keliose šalyse mokyklos privalo turėti savo mokytojų privalomojo profesinio tobulinimosi planus kaip mokyklos vystymosi plano dalį. Taip yra Belgijoje, Čekijos Respublikoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Maltoje, Jungtinėje Karalystėje, Islandijoje (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p.51).

Nepriklausomai nuo to, kaip sudaromi tobulinimosi planai, visų šalių mokytojai gali rinktis mokymus iš pasiūlyto sąrašo. Tačiau jie turi laikytis tam tikrų institucijoje nustatytų organizacinių procedūrų. Tačiau daugelyje šalių vystymosi planuose gali būti numatyti privalomi mokymai, kurie paprastai siejami su naujos mokymo programos ar reformos įvedimu. Tai dažniausiai mokymai, susiję su naujais mokomaisiais dalykais ar metodikomis. Tokiu atveju mokymų temų rinktis negalima. Privalomieji tokio pobūdžio mokymai gali būti organizuojami kaip mokyklos vystymosi plano dalis ir juose dalyvavimas visiems mokytojams yra privalomas.

Daugelyje šalių profesinio tobulinimo veiklos paprastai organizuojamos ne darbo metu. Tačiau atsižvelgiant į konkrečias sąlygas, kai kuriose šalyse mokytojai gali tobulinti savo profesinę kvalifikaciją ir darbo metu (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p.52).

Mokytojas, norėdamas dalyvauti profesinio tobulinimosi mokymuose darbo metu, paprastai turi gauti išankstinį mokyklos vadovybės leidimą. Čekijos Respublikoje mokytojai gali 12 darbo dienų per mokslo metus skirti savarankiškam mokymuisi. Lietuvos įstatymai numato,

kad mokytojai 5 darbo dienas per mokslo metus gali skirti profesiniam tobulinimuisi, už kurias jiems atlyginama pagal vidutinio jų darbo užmokesčio tarifą. Panašiai yra ir Slovėnijoje, Suomijoje, kur profesiniam tobulinimuisi skiriamos 3-5 darbo dienos (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p.53).

Nei vienoje šalyje nėra numatytas specialus biudžetas mokytojų nuolatiniam profesiniam tobulinimuisi. Kai kuriose šalyse bendrą nuolatinio tobulinimosi biudžetą valdo aukščiausias švietimo valdymo organas.

Mokytojai gali būti skatinami dalyvauti nuolatinio profesinio tobulinimosi veiklose tokiomis priemonėmis, kaip atlyginimų didinimas ar paaugštinimas pareigose. Specialios kampanijos ar strateginė politika taip pat gali būti nukreiptos į mokytojų dalyvavimo mokymuose skatinimą. Tik keliose šalyse už dalyvavimą nuolatinio profesinio tobulinimosi veikloje padidinamas darbo užmokestis. Mokytojai skatinami dalyvauti nuolatinio profesinio tobulinimosi veikloje įvairiomis priemonėmis, tačiau nuobaudų už nedalyvavimą nėra numatyta (Atsakomybė ir mokytojo autonomija, 2008, p.54-56).

Kaip pastebėjo Godeanu (2011), už pareigų nevykdymą, mokytojams gali būti skiriamos drausminės nuobaudos:

- Raštiškas įspėjimas;
- Pagrindinio atlyginimo sumažinimas;
- Draudimas kuriam laikui dalyvauti kvalifikacijos kėlime;
- Atleidimas nuo kai kurių funkcijų vykdymo.

Tokia drausminė nuobauda, kaip atlyginimo sumažinimas, galima tik terminuotam laikotarpiui. Nei vieną iš nuobaudų negalima taikyti visam mokytojo darbo laikotarpiui. Jos visos yra laikinos, skiriamos tam tikram terminui (Godeanu, 2011, p.248).

Apibendrinant, galima teigti, kad švietimo politika Europoje yra orientuota į švietimo kokybės gerinimą, ypatingą dėmesį skiriant mokytojui. Daugelyje Europos šalių vykstant švietimo reformoms, mokytojai turi teisę dalyvauti priimant kai kuriuos sprendimus ir prisidedant prie mokymo turinio tobulinimo. Nuolatinis profesinis tobulėjimas daugelyje Europos šalių yra mokytojo profesinė pareiga, kurią organizuoja atitinkami valdžios organai. Nuolatinio profesinio tobulinimosi srities pasirinkimas, veiklai skirtų dienų ar valandų skaičius, apmokėjimas, ir skatinimas įvairiose Europos šalyse yra skirtingas. Už neatliktas pareigas, mokytojams gali būti taikomos laikinos drausminės nuobaudos.

3. MOKYTOJO TEISIŲ IR PAREIGŲ VAIDMENS, MOKYKLOS GYVENIME, TYRIMAS.

3.1. Tyrimo organizavimas: imtis, metodai, instrumentas

Siekiant išanalizuoti bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų požiūrį į jų teise ir pareigas, buvo atliktas empirinis tyrimas.

Tyrimo metodai, instrumentas. Empirinis tyrimas atliktas naudojant anketinės apklausos raštu metodą mokytojams Marijampolės savivaldybės mokyklose.

Anketa sudaryta remiantis Kardelio (2002) pateiktais metodologiniais reikalavimais. Anketos struktūrą sudaro 2 dalys: įžanginė ir pagrindinė. Anketos klausimai sudaryti remiantis mokslinės literatūros analize. Tyrimo proceso metu buvo išskirtini tokie etapai:

- Tyrimo instrumento parengimas – anketinė apklausa;
- Anketinės apklausos vykdymas, siekiant ištirti mokytojų požiūrį į mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokykloje;
- Rezultatų analizės ir išvadų parengimas.

Tyrimo metu apklausos dalyvių anketos buvo pildomos anonimiškai, kad respondentų atsakymai būtų atviri ir tikslūs. Sudarant anketos klausimus buvo stengtasi išryškinti aktualius mokytojų požiūrio į jų teises ir pareigas klausimus. Kiekybinis metodas pasirinktas dėl jo populiarumo ir galimybės surinkti daug informacijos, kuri leidžia nustatyti dėsningumus tiriamojame srityje.

Įžanginėje dalyje paaiškinamas tyrimo tikslas, kam bus naudojami duomenys, akcentuojamas tyrimo anonimiškumas.

Pagrindinėje dalyje respondentų prašoma pateikti duomenis apie savo amžių ir lytį. Toliau respondentams buvo pateikti 22 uždaro ir 5 atviro tipo klausimai (priedas 1). Klausimais siekta išsiaiškinti: kokias teises ir pareigas žino mokytojai, ar jie jas vykdo, ar kada nors mokytojų teisės buvo pažeistos. Taip pat anketoje klausta, iš kur mokytojai sužino apie savo teises ir pareigas, ar jie yra susipažinę su mokytojo teises reglamentuojamais dokumentais, bei kokių pareigų dažniausiai mokytojai nevykdo ar vengia vykdyti.

Magistriniame darbe buvo nagrinėjamos įvairios sąvokos, susijusios su mokytojo teisėmis ir pareigomis, kurios atspindėjo ir anketos klausimuose. Sudarant anketą buvo stengtasi, kad klausimai atitiktų tikrovę.

Anoniminių anketų duomenys buvo analizuojami matematinės statistikos metodu, naudojant Microsoft Excel (2003) kompiuterinę programą. Duomenų analizė, interpretacija atlikta taikant aprašomosios statistikos metodą.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 133 mokytojai. Anketas pildė pedagogai dirbantys kaimo arba miesto rajono mokyklose. Tai Liudvinavo K. Borutos vidurinės mokyklos, Želsvos pagrindinės mokyklos, P. Armino pagrindinės mokyklos, Igliaukos A. Matučio vidurinės mokyklos, Vilkaviškio Keturvalakių pagrindinės mokyklos ir Kazlų Rūdos Plutiškių vidurinės mokyklos. Visi dalyvavę pedagogai ir vyrai ir moterys kurių amžius svyruoja nuo 25 iki 40 virš metų yra įvairios kvalifikacinės kategorijos. Darbe pateikiamas kiekybinis aprašomasis tyrimas, kuris buvo atliktas taikant anketinę apklausą. Tyrime dalyvavo tikimybinės atrankos būdu atrinkti pedagogai iš 6 mokyklų. Anketų klausimai sudaryti siekiant išsiaiškinti tiriamųjų nuomonę apie mokytojo teisių pažeidimus, tiriamųjų žinias apie jų teises, institucijas, tiriamųjų žinias apie pareigas. Iš kiekvienos mokyklos pildė po 22 mokytojus.

Siekdama reikiamų duomenų tikslumo ir norėdama pasirinkti reikiamą apklausos imtį, naudoju sekančią formulę (K. Kardelis, 2002):

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}} \quad (1)$$

n - imties dydis,

Δ - leidžiamas imties paklaidos dydis ($\Delta = 0,05$),

N – generalinė visuma.

$$n = \frac{1}{(0,05)^2 + \frac{1}{193}} = \frac{1}{0,0025 + 0,005} = \frac{1}{0,0075} = 133,33 \quad (2)$$

2 lentelė. Respondentų imties charakteristika pagal lytį (N=132)

Vyrai	24%
Moterys	76%
Iš viso	132 (100%)

3 lentelė. Respondentų imties charakteristika pagal amžių (N=133)

25-30 m.	35-40 m.	vyresni nei 40 m.
17%	37%	46%

4 lentelė. Respondentų imties charakteristika pagal kvalifikaciją (N=133)

metodininkas	vyresnysis mokytojas	mokytojas	Iš viso 133
7%	22%	71%	

Iš tyrime dalyvavusių mokytojų, 46 % yra vyresni bei 40 metų, 37 % yra nuo 35 iki 40 metų amžiaus ir 17% yra nuo 25 iki 30 m (Žr. 2 lentelė).

Remiantis šio tyrimo duomenimis, galima daryti prielaidą, kad tyrimo rezultatų analizėje vyrauja moterų nuomonė. Kad mokyklose, kuriose buvo atliktas tyrimas, daugumoje dirba moterys. O apklaustųjų respondentų amžiaus vidurkis yra 45 metai.

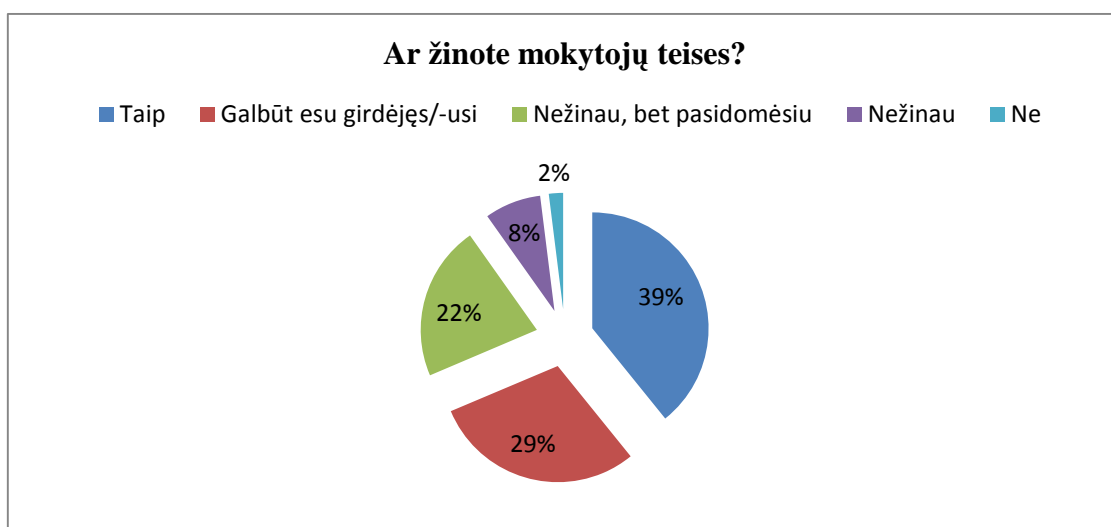
Didžiausia daugumu mokytojų turi mokytojo kvalifikaciją, 22% jų turi vyresniojo mokytojo kvalifikaciją ir tik 7% yra mokytojai metodininkai (Žr. 3 lentelė).

3.2. Tyrimo duomenų rezultatai ir jų analizė

Pirmiausiai mokytojų buvo paprašyta atsakyti į klausimą, ar jie apskritai žino mokytojo teises. Vieno iš autorių Spencer (2001) nuomone, kiekvienas mokytojas prieš pradėdamas dirbti turėtų būti supažindintas su jo teisėmis atliekant savo tiesioginį darbą (Spencer, 2001, p.215). Kadangi literatūroje nėra vieno apibrėžimo, apibrėžiančio, kas yra mokytojo teisės, ir skirtingi autoriai pateikė įvairius teisės apibrėžimus, buvo įdomu sužinoti, kaip Marijampolės savivaldybės mokytojai žino teisės sąvoką ir kokių teisių jie apskritai turi.

Iš apklausoje dalyvavusių mokytojų, 2% atsakė, kad visiškai nežino mokytojo teisių. Tuo tarpu net 39% respondentų atsakė, kad mokytojo teises žino. Kad apie mokytojo teises yra girdėję atsakė 29% apklaustųjų, kad nežino, bet būtinai apie tai pasidomės, atsakė 22%. Ir tik 39% apklaustųjų drąsiai pareiškė, kad žino visas mokytojo teises (Žr. 1 pav.).

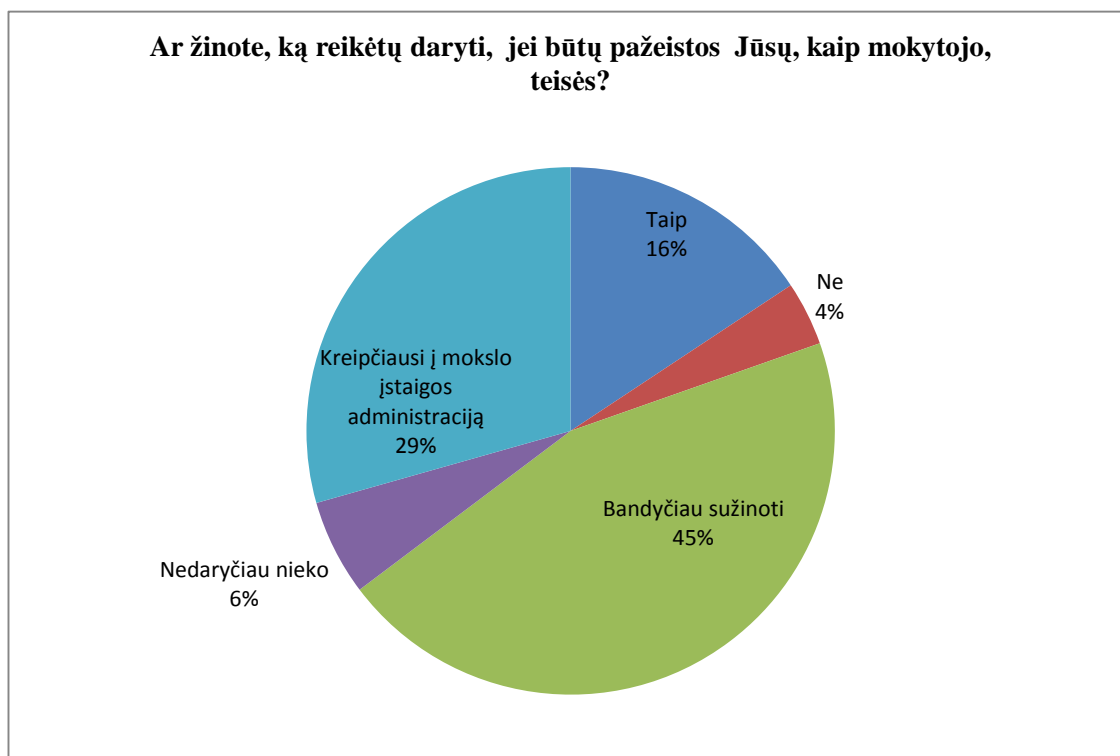
Vadinasi, galima daryti išvadą, kad mokytojams trūksta žinių apie jų teises, tačiau dalis mokytojų ketina apie tai pasidomėti. Paprašyti įvardinti, kokias teises mokytojai žino, tarp dažniausiai paminėtų yra šios mokytojo teisės: teisė siūlyti savo individualias programas, parinkti pedagoginės veiklos būdus, formas dirbti pagarbioje psichologiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje; teisė į kvalifikacijos tobulinimą, dalyvauti savivaldoje; teisė dirbti; teisė į atostogas; teisė dirbti saugioje aplinkoje; teisė dirbti savitarpio pagalba grįstoje aplinkoje; teisė į 5 kvalifikacijai tobulinti skirtus seminarus per metus; teisė į gerai aprūpintą darbo vietą; teisė turėti laiko sau; teisė siūlyti programas; teisė į poilsį; teisė į geras darbo sąlygas, teisė į uždarbį; teisė į savišvietą; teisė į sveikatos apsaugą; teisė mokytį būti tolerantiškiems.

1 pav. Ar žinote mokytojo teises?

Paskutiniu metu pastebėta, kad mokytojų teisių gynimas tampa viena iš aktualiausių mokytojo problemų (Vainalavičiūtė, 2010), todėl anketoje buvo pateiktas klausimas, ar mokytojai žino, ką reikėtų daryti, jeigu būtų pažeistos jų teisės kaip mokytojo teisės. Kaip matyti iš 2 pav. pateiktų tyrimo duomenų, 16% respondentų atsakė, kad „Taip“, jie žinotų, ką daryti; 4% respondentų atsakė, kad visai nežinotų, ką daryti, o 45% jų atsakė, kad bandytų sužinti, ką galima būtų padaryti. Neguodžia tai, kad 6% mokytojų, dėl vienokių ar kitokių priežasčių nedarytų nieko, jeigu jų teisės būtų pažeistos. Taip pat rezultatai rodo, kad tik 29% apklaustųjų mokytojų, pagalbos kreiptųsi į mokslo įstaigos administraciją.

Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad tik dalis mokytojų pasitiki savo įstaigos administracija ir iškilus problemoms mielai į ją kreipiasi. Gana mažas procentas mokytojų žino, ką daryti, jeigu yra pažeidžiamos jų teisės. Džiugina tai, kad susidūrę su savo teisių pažeidimais, nemaža dalis mokytojų aiškintųsi situaciją ir bandytų sužinoti, ką daryti, jeigu jų teisės pažeistos.

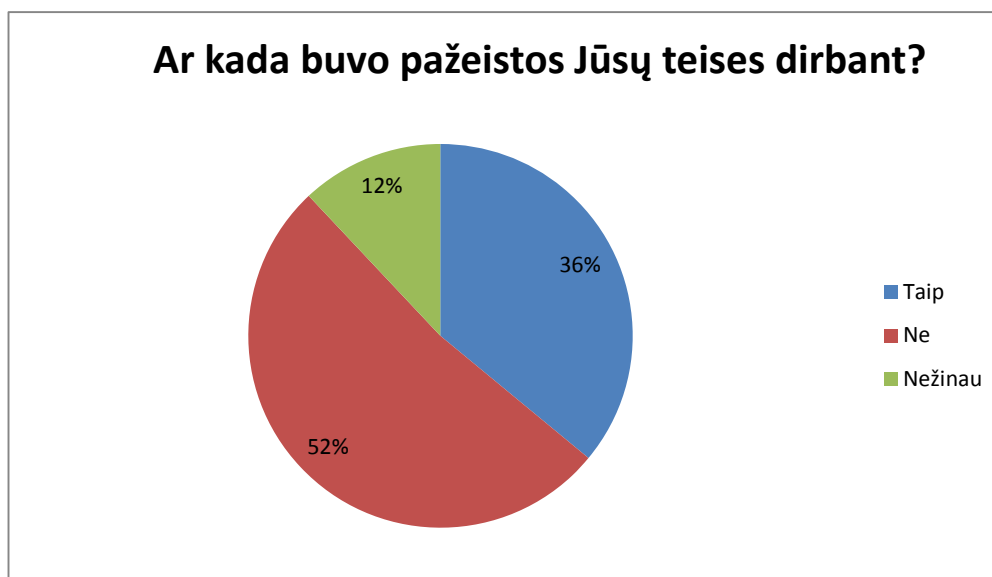

2 pav. Ar žinote, ką reikėtų daryti, jei būtų pažeistos mokytojo teisės?

Į klausimą, ar kada buvo pažeistos mokytojo teisės jiems dirbant (Žr. 3 pav.), nemaža dalis respondentų atsakė teigiamai. Tai sudaro 36%. Nedidelė dalis respondentų paminėjo, kad nežino, ar jų, kaip mokytojų, teisės buvo kada nors pažeistos. Tai sudaro 12%. Ir didžiausia dalis, t.y. daugiau nei pusė mokytojų teigia, kad jų teisės niekada nebuvo pažeistos. Tai sudaro 52%.

Taigi galima daryti prielaidą, kad mokytojo teisės nėra taip dažnai pažeidžiamos ir mokytojai su tuo darbe susiduria ne kiekvieną dieną. Džiugina rezultatai, rodantys, kad daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių mokytojų darbe nėra patyrę jų teisių pažeidimų. Vis dar išlieka dalis mokytojų, kurie nežino, ar jų teisės buvo kada nors pažeistos. Tai rodo, kad mokytojams vis dar trūksta informacijos ir jie nėra gerai susipažinę su savo teisėmis ir galimais jų pažeidimo būdais.

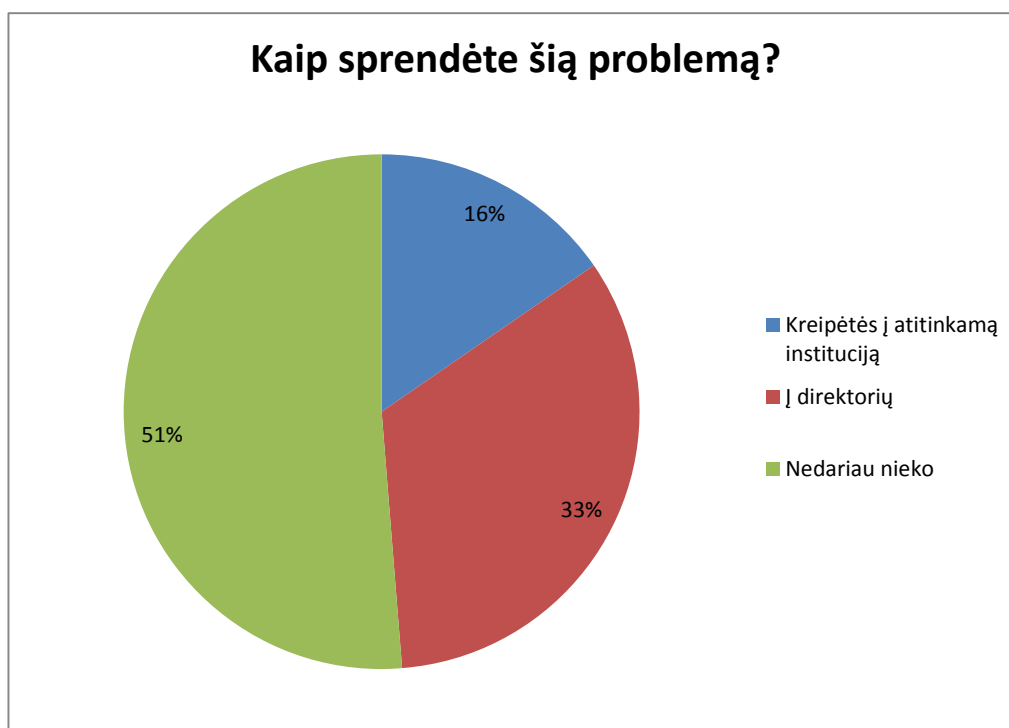
Paprašyti įvardinti, kokios mokytojo teisės buvo pažeistos, kai kurie respondentai atsakė, kad nekreipia dėmesio ir nėra įsitikinę, ar jų teisės buvo pažeistos, o gal ir ne kartą. Kita dalis apklaustųjų įvardino nesaugią darbo aplinką darbo aplinką, priverstines nemokamas atostogas, neišleidimą pas gydytoją, darbo krūvio mažinimas. Dar kiti skundėsi nesulaukę pagalbos, jautę psichologinį spaudimą. Dar kiti kaip pažeidimus įvardino tai, kad darbo vieta tik iš dalies atitinka reikalavimus, trūksta metodinės medžiagos, vaizdinių priemonių; kad buvo pažeista jų teisė dirbti saugioje aplinkoje nepatiriant psichologinio spaudimo, teisė į kvalifikacijos tobulinimą.

3 pav. Ar buvo kada pažeistos teisės dirbant?

Sekantis apklausos klausimas buvo susijęs su būdais, kaip mokytojai sprendė savo teisių pažeidimo problemas (Žr. 4 pav.). Čia respondentai atsakė taip: 51% - nedarė nieko, taip pat 33% kreipėsi pagalbos į savo mokyklos direktorių, ir 16% - pagalbos kreipėsi į atitinkamą komisiją.

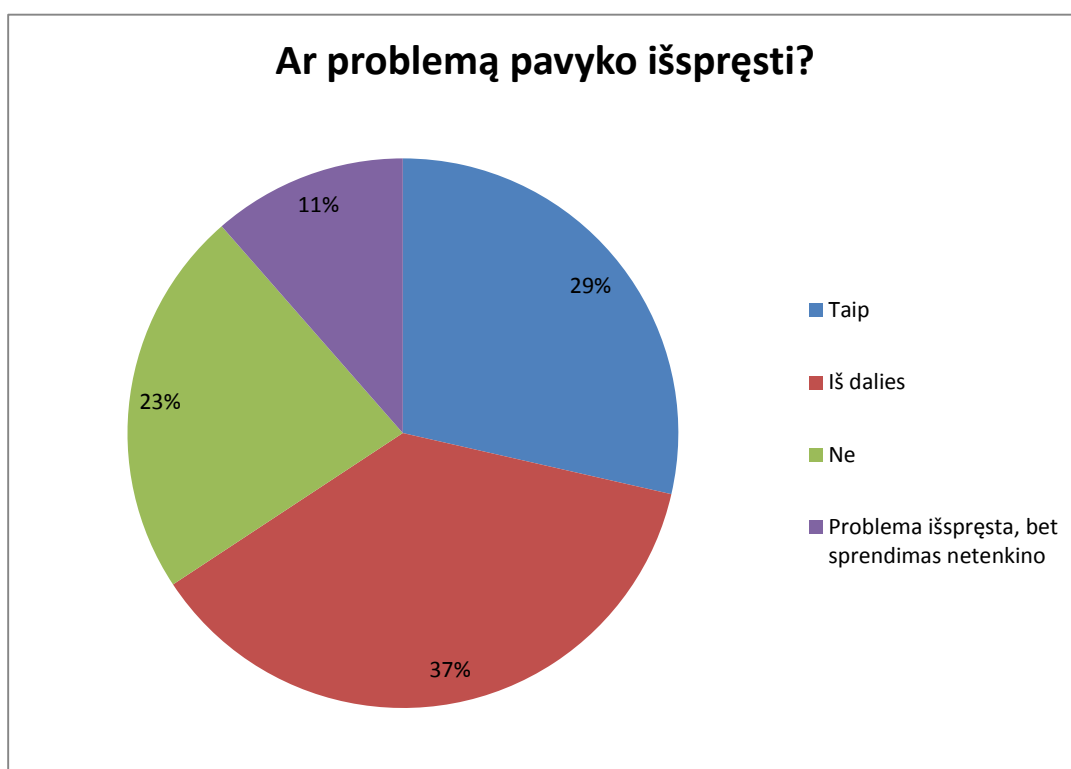
Vadinasi, galima daryti išvadą, kad dauguma mokytojų pasitiki savo mokyklos valdžia ir noriai kreipiasi pagalbos, kai iškyla problemų. Taip pat, didelė dalis mokytojų nesiima jokių veiksmų problemoms šalinti. Tai rodo, kad galbūt mokytojai nežino, kaip spręsti tokias problemas, nepasitiki administracija ir kitomis institucijomis, ar paprasčiausiai nenori turėti dar didesnių problemų. Galima daryti dar vieną prielaidą, kad mokytojai labiau pasitiki savo administracija nei kitomis institucijomis ir daug dažniau pagalbos kreipiasi į ją.

4 pav. Kaip sprendėte šią problemą?

Respondentų, kurie turėjo darbe problemų, susijusių su jų teisėmis, buvo paprašyta atsakyti į klausimą, ar jiems pavyko išspręsti problemą (Žr. 5 pav.). Kaip rezultatai rodo, 29% mokytojų problemą išsprendė visiškai; 37% - problemą išsprendė tik iš dalies ir net 23% apklausoje dalyvavusių mokytojų problemos visiškai neišsprendė. Na ir 11% apklaustųjų yra mokytojai, kurių problema buvo išspręsta, bet jų netenkintų toks problemos sprendimas, kuris buvo tuo metu rastas jai išspręsti.

Galima daryti prielaidą, kad problemos, susijusios su teisėmis, kurios iškyla mokytojams darbe yra sprendžiamos labai blogai. Tik nedidelė dalis apklausoje dalyvavusių mokytojų savo problemas išsprendė visiškai ir liko patenkinti jų sprendimu. Didelis procentas neišspręstų problemų rodo, kad mokytojo teisės, jų problemos ir problemų sprendimo būdai yra labai aktuali problema, kuriai skiriama nepakankamai dėmesio ir jėgų. Tad galima teigti, kad tokios problemos didelės dalies mokytojų arba yra nesprendžiamos iš viso, arba jos sprendžiamos nepakankamai efektyviai.

5 pav. Ar problemą pavyko išspręsti?

Jovaišos (2001) teigimu, mokytojo profesija yra neatsiejama nuo įvairių pareigų, tokių kaip pagalba mokiniams, ugdymo proceso organizavimas, klasės valdymas, kvalifikacijos tobulinimas ir pan. (Jovaiša, 2001). Todėl tyrimo metu domėtasi, ar mokytojai žino savo pareigas. Kaip matyti 6 pav., 74% respondentų atsakė teigiamai. 12% apklausoje dalyvavusių mokytojų atsakė, kad mokytojo pareigas žino, tačiau žino jas ne visas. Ir 8% apklaustųjų atsakė neigiamai, t.y., kad jie apie mokytojo pareigas nežino nieko. Iš šio rezultato matyti, kad mokytojai tikrai domisi savo pareigomis ir jas žino. Dar galima teigti, kad darbe labiau yra akcentuojamos mokytojo pareigos, ir visi mokytojai privalo jas žinti ir vykdyti. Tačiau vis dar yra mokytojų, kuriems trūksta informacijos apie jų tiesiogines pareigas darbe.

Paprašyti įvardinti kokias savo tiesiogines pareigas mokytojai žino, jie pateikė tokius atsakymus. Vienos iš dažniausiai paminėtų pareigų buvo - užtikrinti geros kokybės ugdymą, atsižvelgti į mokinių gebėjimus ir polinkius, gerbti mokinį kaip asmenį, nešališkai vertinti pasiekimus, užtikrinti mokinių saugumą, tobulinti kvalifikaciją. Kiti įvardino pareigą kokybiškai perteikti žinias, būti pavyzdžiu mokiniams, ugdyti mokinių dorovines pilietines ir kitas nuostatas, informuoti mokinius apie jų pasiekimų vertinimą. Dar kiti – pareigą sąžiningai atlikti savo darbą, vykdyti darbo tvarkos susitarimus, bendrauti ir bendradarbiauti su kolegomis ir mokinių tėvais, sukurti palankią ugdymui aplinką, dalyvauti mokyklos savivaldoje.

6 pav. Ar žinote mokytojo pareigas?

Į klausimą apie pareigų vykdymą (Žr. 7 pav.) didžioji dauguma apklaustų mokytojų atsakė teigiamai. Kad vykdo savo pareigas mano 86% respondentų. Tik nedidelė dalis mokytojų vykdo ne visas savo pareigas. Tai sudaro 6%. Ir džiugu, kad tokių mokytojų, kurie visiškai nevykdo savo pareigų, nėra. Vadinasi, galima sakyti, kad mokytojai arba yra priversti vykdyti savo pareigas, arba yra labai pareigingi ir atsidavę savo profesijai žmonės, kuriems pareigos padeda gerai atlikti savo darbą. Tokių mokytojų, kurie vengtų atlikti savo pareigas arba jų visai neatliktų, tarp apklaustųjų nepasitaikė.

7 pav. Ar vykdote pareigas?

Mokytojų buvo teirautasi ir apie tai, ar jie vienodai turi teisių ir pareigų. Kokia jų nuomonė yra šiuo klausimu. Čia mokytojų atsakymai pasiskirstė į tris dalis. Apie tai, kad mokytojai nežino, kiek teisių ir pareigų jie turi, atsakė didesnė dauguma mokytojų, net 63%, 21% respondentų teigė, kad nežino, neturi tokios informacijos, ar jie turi vienodai teisių ir pareigų. Ir tik nedidelė dalis mokytojų teigė, kad taip, jie žino, kad savo darbe turi vienodai teisių ir pareigų. Tai sudaro 16% visų apklaustųjų.

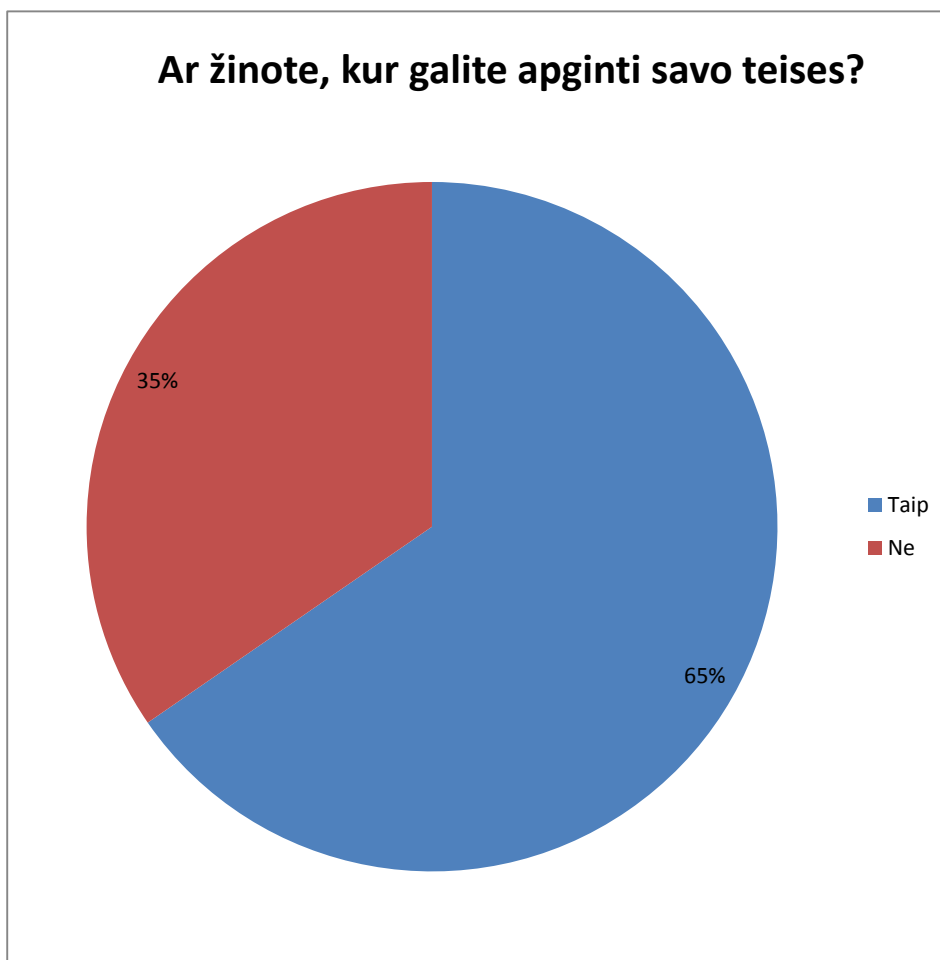
Iš gautų rezultatų matyti, kad mokytojai nežino, kiek tiksliai pareigų ir teisių jie turi, ar tas skaičius yra vienodas, o gal teisių jie turi daugiau nei pareigų. O galbūt atlikdami tik pareigas, dauguma mokytojų apie savo teises ir nesusimąsto, ir nelygina, kurių jie turi daugiau.

8 pav. Ar teisių turite tiek, kiek pareigų?

Kalbant apie tai, kur galima apginti savo teises (Žr. 9 pav.), atsakymą į šį klausimą žino nemaža dalis apklausoje dalyvavusių mokytojų. Net 65% iš jų atsakė, kad „Taip“ – žino, kur gali apginti savo teises; ir 33% mokytojų nežino ir neturi tokios informacijos.

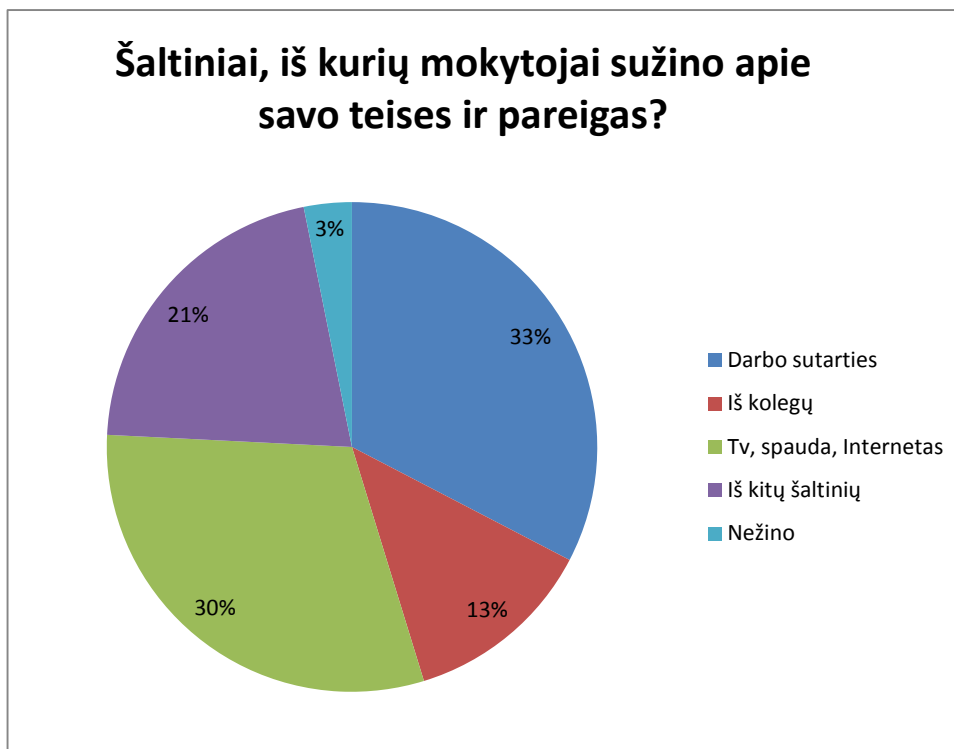
Tokie rezultatai dar kartą patvirtina anksčiau paminėtą faktą, kad mokytojams vis dar trūksta informacijos apie institucijas, kurios galėtų apginti jų teises. Jie apie tai nepakankamai informuojami.

9 pav. Ar žinote, kur galima apginti savo teises?

Kitas aktualus klausimas, iš kur mokytojai sužino apie savo teises ir pareigas, kokie šaltiniai juos geriausiai apie tai informuoja (Žr. pav. 10). Rezultatai rodo, kad tokių mokytojų, kurie visai nežinotų šaltinio apie jų teises ir pareigas yra tik 3%. Didesnė dalis mokytojų apie savo teises ir pareigas sužino skaitydami spaudą, internetą, žiūrėdami televizijos laidas bei žinias. Tai sudaro 30% apklaustųjų. O likusi dalis respondentų pasiskirstė taip: 13% mokytojų apie savo teises ir pareigas sužino iš kolegų, 33% - nagrinėdami ir gilindamiesi į savo darbo sutartį, o 21% iš kitų šaltinių, kurių nedetalizavo.

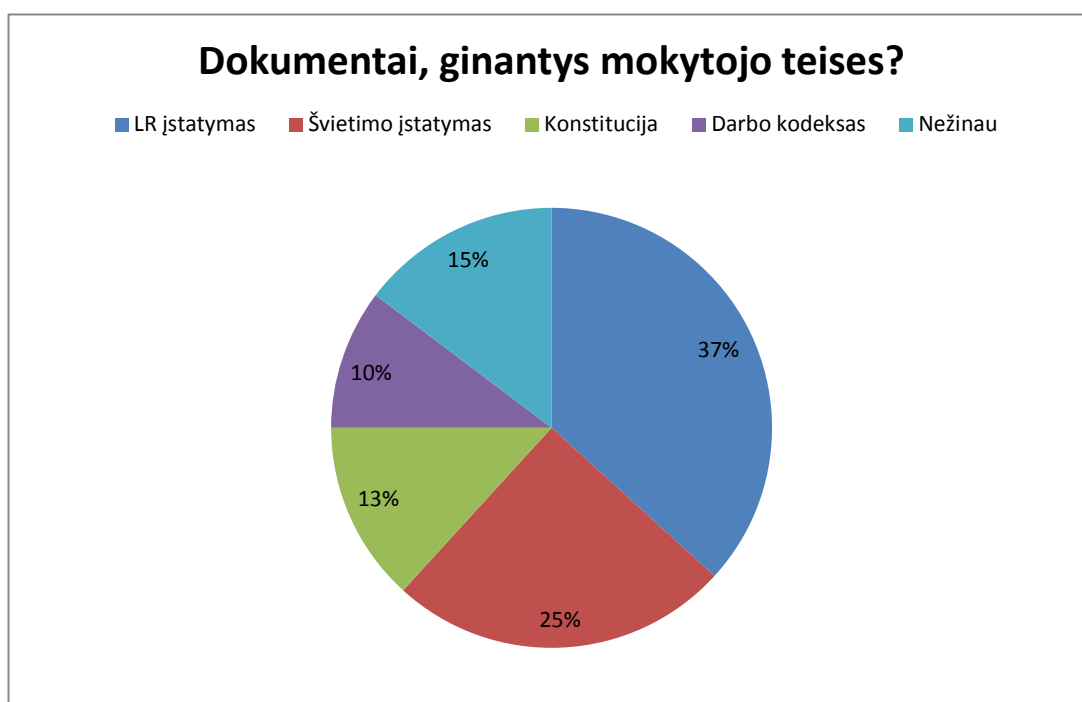
Remiantis šiais rezultatais, galima teigti, kad tik maža dalis mokytojų nežino, kur galima rasti informaciją apie savo teises ir pareigas, tik jie renkasi skirtingus šaltinius. Dauguma mokytojų vis tik pasitiki savo jėgomis ir informacijos ieško skaitydami. Dalis mokytojų pasitiki savo kolegomis, kurie jiems papasakoja ir suteikia informacijos. Dar kita dalis mokytojų gilinasi į darbo sutartį ir ją analizuoja. Pagal gautus rezultatus matyti, kad pagrindinis žinių šaltinis yra darbo sutartis, televizija, spauda ir internetas.

10 pav. Iš kur mokytojai sužino apie savo teises ir pareigas.

Mokytojų teises ir pareigas reglamentuoja visa eilė teisės aktų ir dokumentų: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011), Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), o taip pat mokyklos nuostatos, vidaus tvarkos taisyklės ir kt. dokumentai. Anketoje buvo pateiktas klausimas apie tai, kokius dokumentus, ginančius mokytojo teises (Žr. 11 pav.), patys mokytojai žino. Kaip rodo tyrimo rezultatai, respondentai paminėjo, kad jie domisi LR Įstatymais (tai nurodė 37% respondentų), o bene geriausiai jiems žinomas dokumentas yra Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Šį atsakymą pasirinko 25% visų atsakiusiųjų. Kita dalis mokytojų pasirinko Lietuvos Respublikos Konstituciją, kaip šaltinį ginantį mokytojo teises. Tai sudaro 13% atsakymų. 10% mokytojų pasirinko Darbo Kodeksą, kaip dokumentą, geriausiai ginantį jų teises. Ir net 15% respondentų teigia, kad visiškai nežino dokumentų, kurie gina jų teises.

Iš pasirinktų atsakymų matyti, kad bene geriausiai mokytojai žino Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymą, tai galima būtų susieti su jų tiesiogine specialybe ir būtinybe žinoti šį dokumentą. Taip pat nemaža dalis mokytojų išmano Lietuvos Respublikos Konstituciją ir darbo Kodeksą. Neigiama yra tai, kad vis dar yra tokių mokytojų, kurie nežinotų bent vieno dokumento, ginančio jų teises.

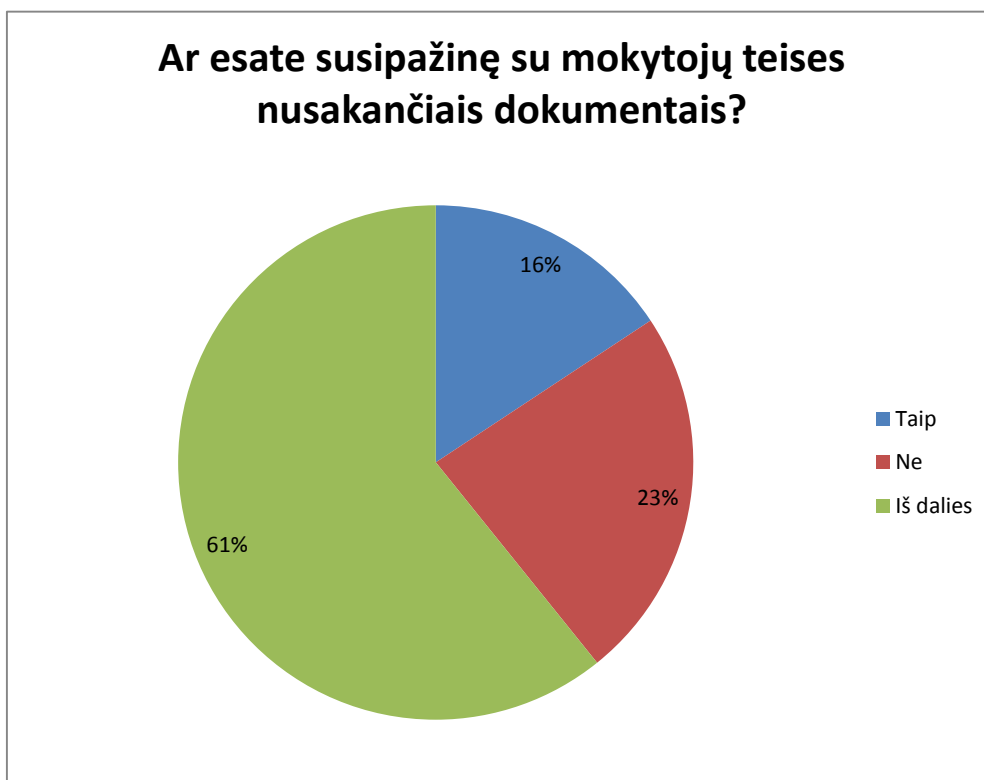
11 pav. Dokumentai, ginantys mokytojo teises.

Į atvirą anketos klausimą, kur respondentų buvo prašyta pateikti savo nuomonę apie tai, kodėl pažeidžiamos mokytojo teisės, apklaustieji atsakė įvairiai. Vieni teigė, kad mokytojų teisės pirmiausiai jau yra pažeidžiamos dėl to, kad mokytojo pareigų yra daugiau nei teisių, bei kad iš mokytojų reikalaujama daug, nekreipiant dėmesio į jų teises. Kiti įvardino, kad mokytojo teisė kelti kvalifikaciją yra pažeidžiama dėl lėšų trūkumo. Dar vieną teisių pažeidimą mokytojai įvardino, kad aplinka mokykloje nėra psichologiškai saugi, vadovai neturi pedagoginės kompetencijos, įsivaizduodami, jog mokytojas privalo atlikti viską ir visada, laiku ir nereikalaujamas atlygio užtai. Dar viena dalis mokytojų teigė, kad teisės yra pažeidžiamos dėl spragų švietimo sistemoje, visuomenėje suformuluoto netinkamo požiūrio į mokytoją. Kai kurie mokytojai mano, kad mokytojų teisės pažeidžiamos, nes mokyklose nėra kolektyvinės darbo sutarties, mažai profsąjungų. Mokytojai įvardino ir pažeidimą, kad mokiniai turi daugiau teisių nei mokytojai, jie gali elgtis, kaip jiems patinka, įžeidinėti mokytojus ir jie yra nebaudžiami, o į mokytoją žiūrima taip, kad jį bet kada galima pakeisti kitu mokytoju. Respondentai skundėsi, kad per mažai dėmesio skiriama mokytojo teisių pažeidimo problemai, į ją nesigilinama, o neretai tie pažeidimai iš viso nutylimi, kad nenukentėtų mokyklos prestižas. Jie taip pat pabrėžė, kad dažniausiai akcentuojamos tik mokinių teisės, o mokytojai tiesiog nekreipia dėmesio į šiuos pažeidimus.

Vadinasi, apibendrinant galima teigti, kad mokytojų teisės yra pažeidinėjamos, jie tai jaučia, bet neretai dėl vienokių ar kitokių priežasčių nieško pagalbos, nesiskundžia ir tiesiog toliau dirba savo darbą.

Į sekantį klausimą, ar mokytojai yra susipažinę su mokytojo teises nusakančiais dokumentais (Žr. 12 pav.), respondentų atsakymai pasiskirstė taip: 16% mokytojų atsakė, kad yra susipažinę su dokumentais, nusakančiais mokytojų teises, 23% - atsakė, kad nėra susipažinę su mokytojo teises nusakančiais dokumentais, ir net 61% atsakė, kad yra iš dalies su jais susipažinę.

Kaip matyti iš gautų atsakymų, mokytojai nėra pakankamai susipažinę su dokumentais, nusakančiais mokytojo teises.

12 pav. Ar mokytojai susipažinę su jų teises nusakančiais dokumentais?

Respondentų buvo paprašyta įvardinti, kokios jų teisės yra dažniausiai pažeidžiamos. Buvo pateikti atsakymai, kad dažniausiai yra pažeidžiamos mokytojo teisės į kvalifikacijos kėlimą (motyvuojama lėšų trūkumu); teisė į saugią ir gerai aprūpintą darbo vietą bei aplinką (trūksta darbo priemonių, dirbama šaltose, nehigieniškose darbo sąlygose). Kitas dažnas mokytojo teisių pažeidimas – papildomi darbai (kolegų vadavimas, studentų praktika, ataskaitų ruošimas, budėjimas, viršvalandžiai), už kuriuos yra nemokama. Tačiau vis dėlto didesnė dauguma mokytojų atsakė, kad nesusiduria su mokytojo teisių pažeidimais.

Vadinasi, galima teigti, kad kai kuriose mokyklose mokytojų teisės yra daugiau pažeidžiamos ir ne po vieną, kaip ir yra mokyklų, kuriose mokytojų teisės nepažeidžiamos, ar pažeidžiamos nedažnai ir nežymiai. Bet pats reiškinys, kaip mokytojo teisių pažeidimas egzistuoja ir yra aktualus.

Anketoje buvo pateiktas klausimas, kokių pareigų mokytojai dažniausiai nevykdo ar vengia vykdyti. Nemaža dalis respondentų atsakė, kad stengiasi vykdyti visas jiems priskirtas pareigas, net jei už papildomą darbą jiems nesumokama. Kita dalis atsakiusių teigė, kad ne visada atlieka pareigą budėti mokyklos koridoriuose, ne visada atlieka su dokumentų tvarkymu susijusius darbus. Kiti prisipažino ne visada objektyviai vertinantys mokinius, ne visada sistemingai informuoja mokinių tėvus, bei ne visada ugdo mokinių dorovines, pilietines bei tautines, patriotines nuostatas.

Vadinasi, mokytojai stengiasi sąžiningai vykdyti savo pareigas. Tačiau pasitaiko atvejų, kai jos vykdomos ne visada, ir dar retesnių atvejų, kai nevykdomos visai.

Dar vienas klausimas, pateiktas anketoje buvo mokytojų nuomonė apie mokytojų teisių apsaugos sistemos efektyvumą. Į šį klausimą 25% respondentų atsakė, kad mokytojų teisių sistema veikia nepakankamai efektyviai, 12% apklaustųjų mano, kad sistemoje nėra suderinamumo tarp institucijų, 12% - sistema per daug biurokatiška, 26% atsakiusių teigia, kad ne visada paisoma mokytojų interesų, 19% teigia, kad sistema turėtų būti lankstesnė ir palankesnė mokytojui, ir tik 6% apklaustųjų mokytojų mano, kad sistema veikia efektyviai.

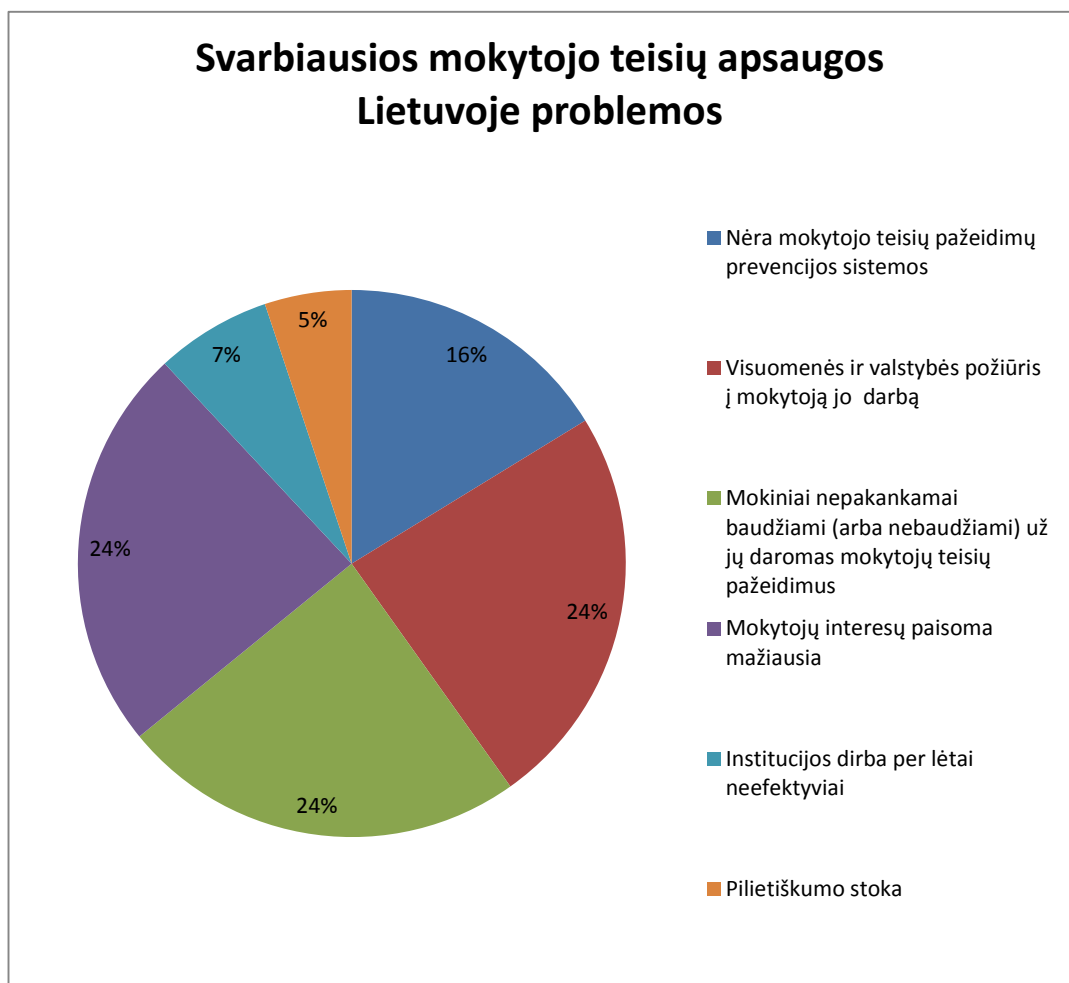
Vadinasi, galima teigti, kad mokytojų teisių apsaugos sistemą būtina tobulinti.

13 pav. Mokytojų nuomonė apie jų teisių apsaugos sistemos efektyvumą.

Kaip svarbiausias mokytojo teisių apsaugos problemas Lietuvoje (Žr. 14 pav.), apklausoje dalyvavę mokytojai įvardino sekančiai. 5% jų teigė, kad pilietiškumo stoka, 7% mano, kad institucijos dirba per lėtai ir neefektyviai, 16% nurodė, kad nėra mokytojo teisių pažeidimų prevencijos sistemos, 24% akcentavo, kad mokiniai nepakankamai baudžiami (arba nebaudžiami) už jų daromas mokytojo teisių pažeidimus, taip pat 24% įvardino, kad mokytojų interesų paisoma mažiausiai ir dar 24% pabrėžė visuomenės ir valstybės požiūrį į mokytoją ir jo darbą.

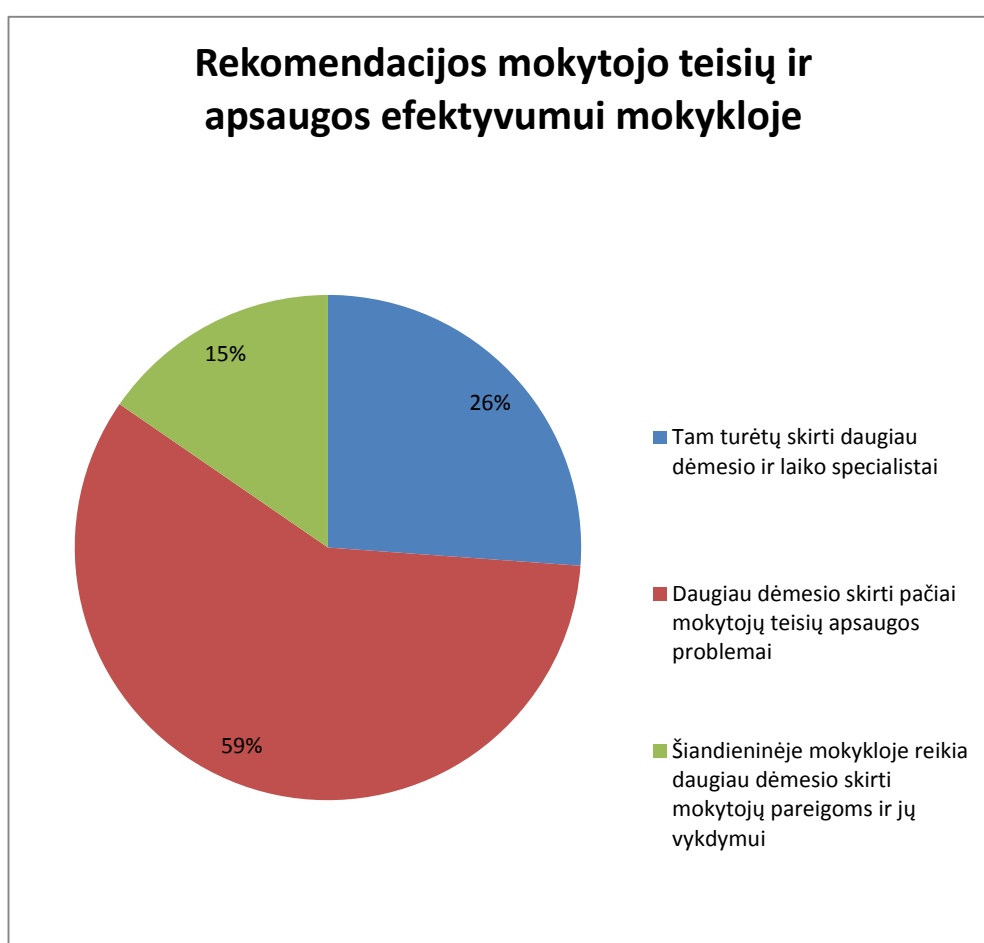
Remiantis šiais rezultatais, galima teigti, kad mokytojo teisių apsaugos problemos Lietuvoje yra svarbios, bet sprendžiamos neefektyviai ar jų tiesiog nepaisoma.

14 pav. Svarbiausios mokytojo teisių apsaugos Lietuvoje problemos

Kitame anketos klausime, apklausos dalyvių buvo prašyta pateikti rekomendacijas mokytojo teisių ir apsaugos efektyvumui mokykloje (Žr. 15 pav.). Didesnė pusė apklaustųjų, net 59% mano, kad daugiau dėmesio reikia skirti pačiai mokytojų teisių apsaugos problemai. Šiek tiek mažesnė dalis, 26% mano, kad specialistai turėtų skirti tam daugiau dėmesio ir 15% respondentų teigia, kad šiandieninėje mokykloje reikia daugiau dėmesio skirti mokytojų pareigoms ir jų vykdymui.

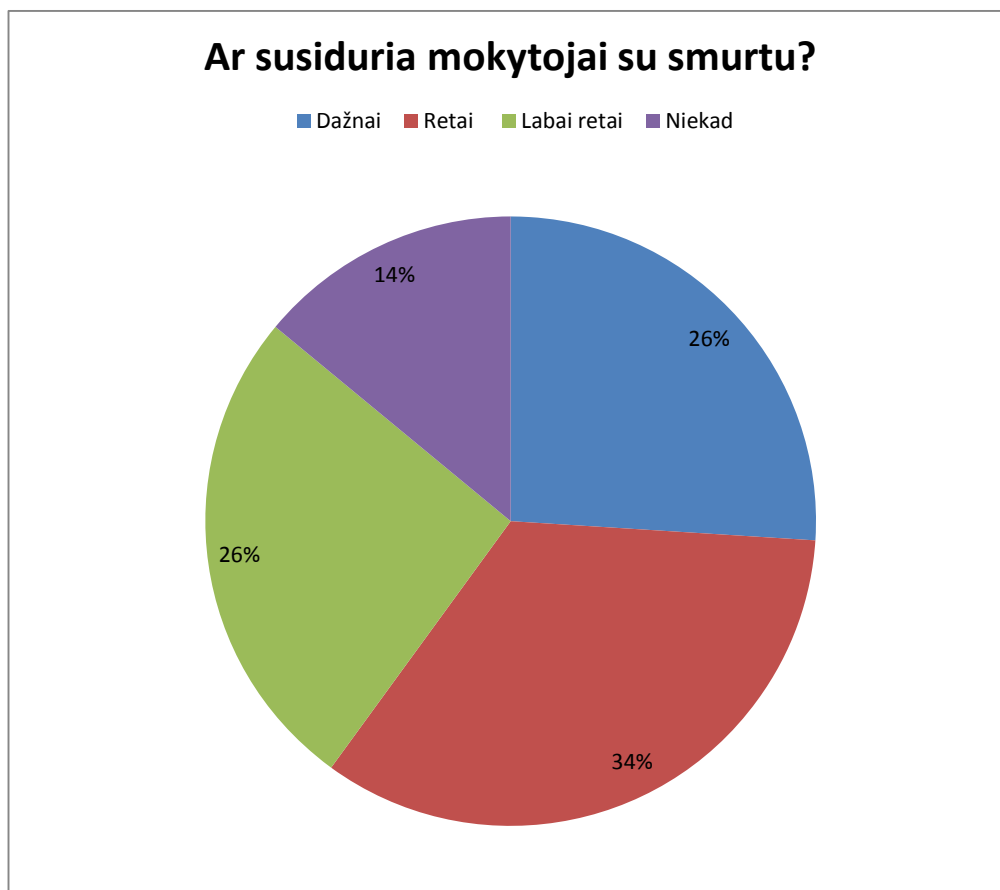
Taigi rezultatai rodo, kad mokytojo teisių apsaugos efektyvumo problemai rekomenduojama skirti daugiau dėmesio, ir ypač iš specialistų.

15 pav. Rekomendacijos mokytojo teisių ir apsaugos efektyvumui mokykloje.

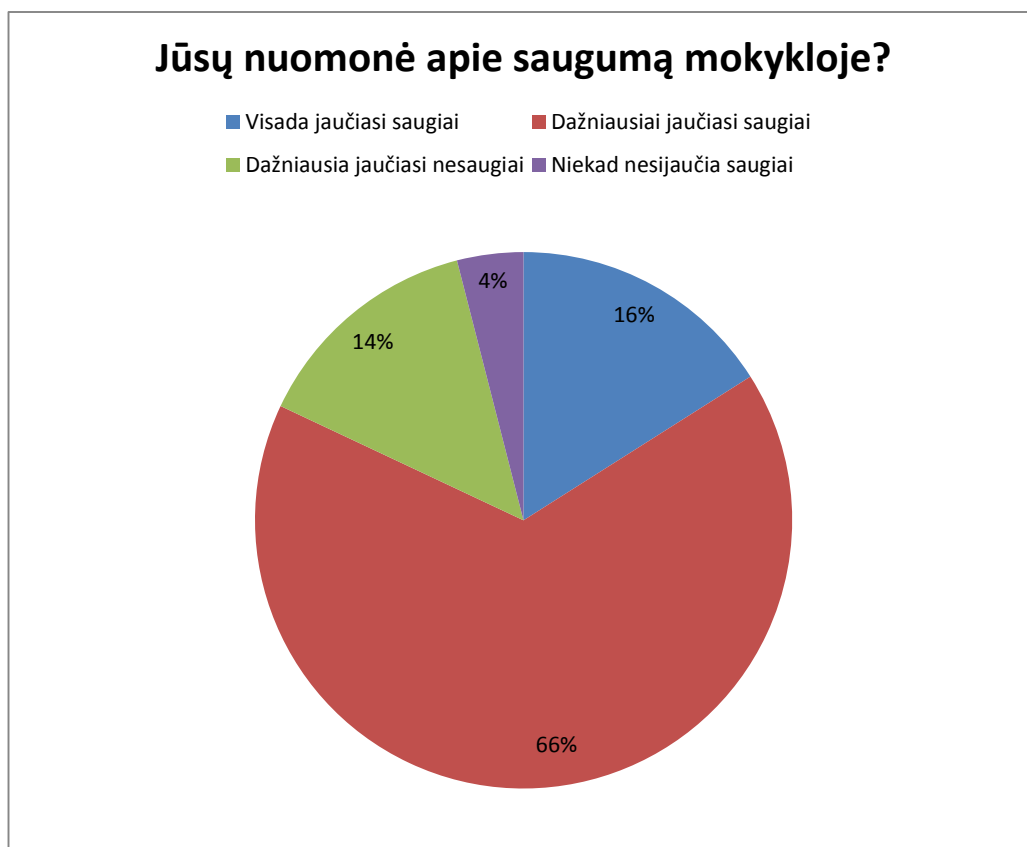
Atsakydami į sekantį anketos klausimą apie smurtą, kurį patiria mokytojai, apklausos dalyviai atsakė taip: 34% teigia, kad su smurtu susiduria retai, 26% respondentų teigia, kad smurtą patiria dažnai, taip pat 26% atsakė, kad smurtą patiria labai retai ir tik 14% mokytojų smurto niekada nepatiria.

Vadinasi su smurtu mokytojai susiduria gana dažnai ir tai yra aktuali problema.

16 pav. Ar susiduria mokytojai su smurtu?

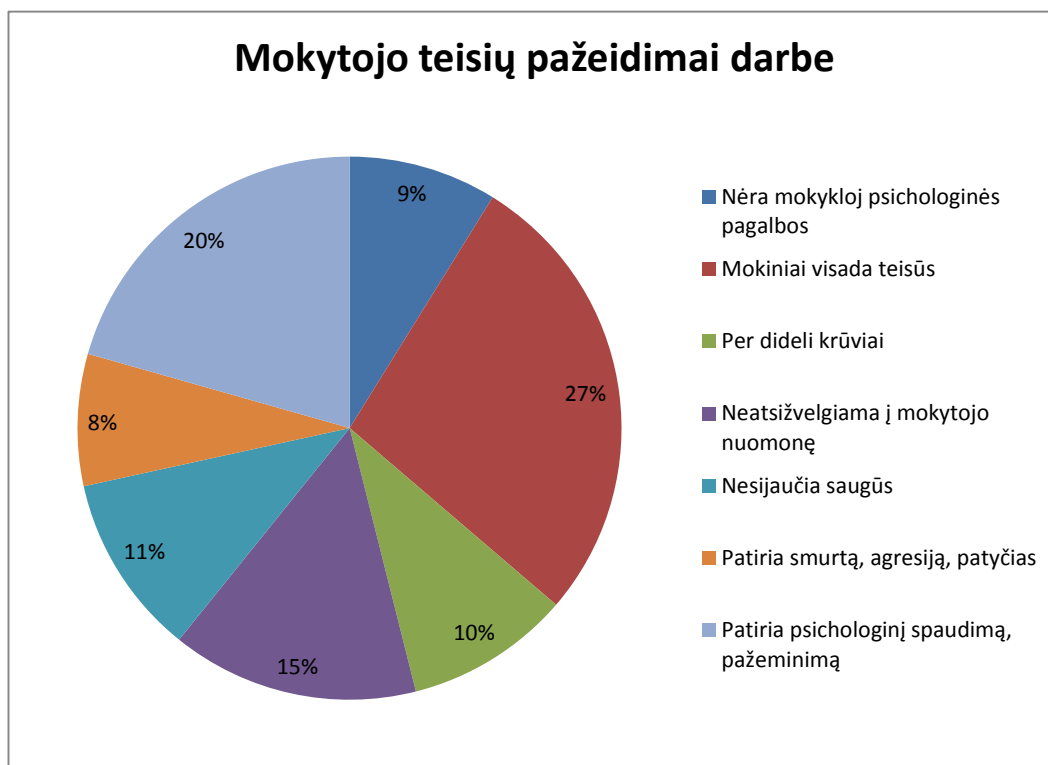
Ką mokytojai mano apie saugumą mokykloje, jų buvo klausta sekančiame klausime. 4% apklausoje dalyvavusių mokytojų niekada nesijaučia saugūs, 14% dažniausiai jaučiasi nesaugiai, 16% saugiai jaučiasi visada ir net 66% saugiai jaučiasi dažniausiai. Taigi galima sakyti, kad mokytojai mokykloje jaučiasi pakankamai saugiai.

17 pav. Mokytojų nuomonė apie saugumą mokykloje.

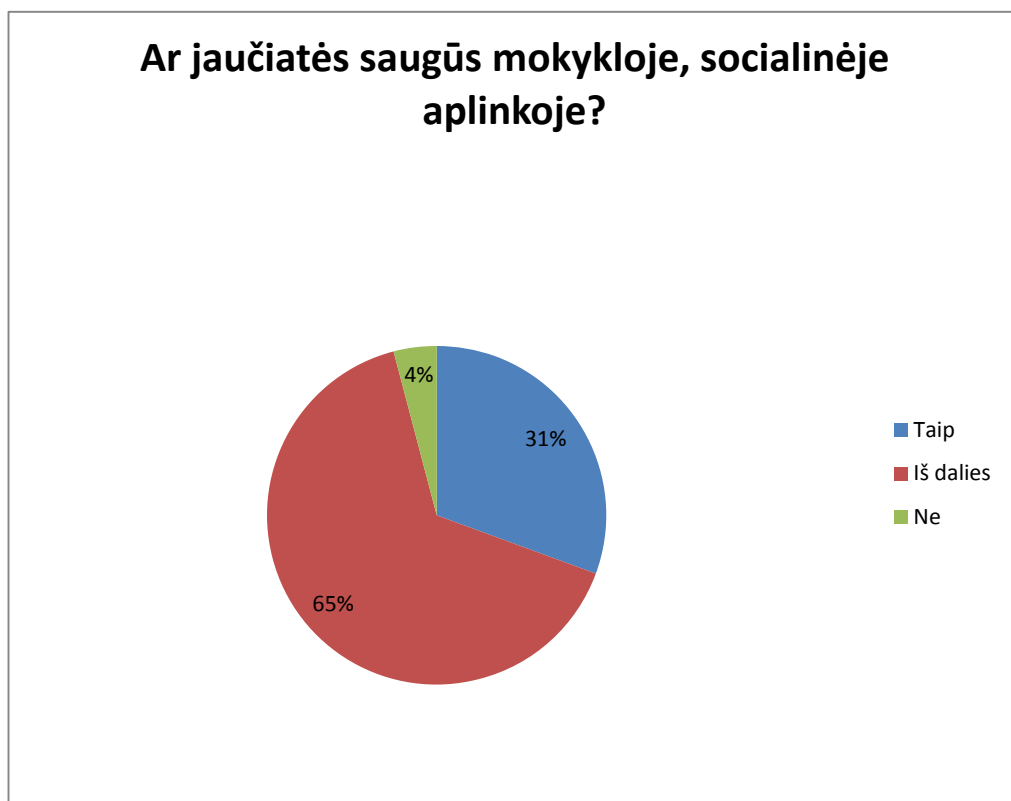
Apklausoje dalyvavusių mokytojų, buvo paprašyta išsakyti savo nuomonę apie tai, kokie mokytojo teisių pažeidimai pasitaiko darbe (Žr. 18 pav.). 27% atsakymų rodo, kad mokytojai yra visada teisūs, 20% teigia, kad mokykloje nėra psichologinės pagalbos. 27% respondentų įsitikinimu, jų teisės yra pažeidžiamos dėl to, kad mokiniai visada yra teisūs. Kita dalis mokytojų mano, kad jiems skirti per dideli krūviai. Tai sudaro 10% visų atsakymų. 15% mokytojų mano, kad jų teisės yra pažeidžiamos dėl to, kad darbe neatsižvelgiama į jų nuomonę. 11% akcentavo, kad jų teisės pažeidžiamos, nes mokytojai darbe nesijaučia saugūs. O 8% mokytojų darbe patiria smurtą, agresiją bei patyčias.

Vadinasi, galima teigti, kad mokytojo teisės darbe yra pažeidžiamos. Tai dar kartą rodo, kad mokytojai darbe nesijaučia saugūs, patiria smurtą, jiems trūksta kvalifikuotos psichologinės pagalbos. Todėl būtina atkreipti dėmesį į šiuos pažeidimus ir ieškoti sprendimo būdų.

18 pav. Mokytojo teisių pažeidimai darbe.

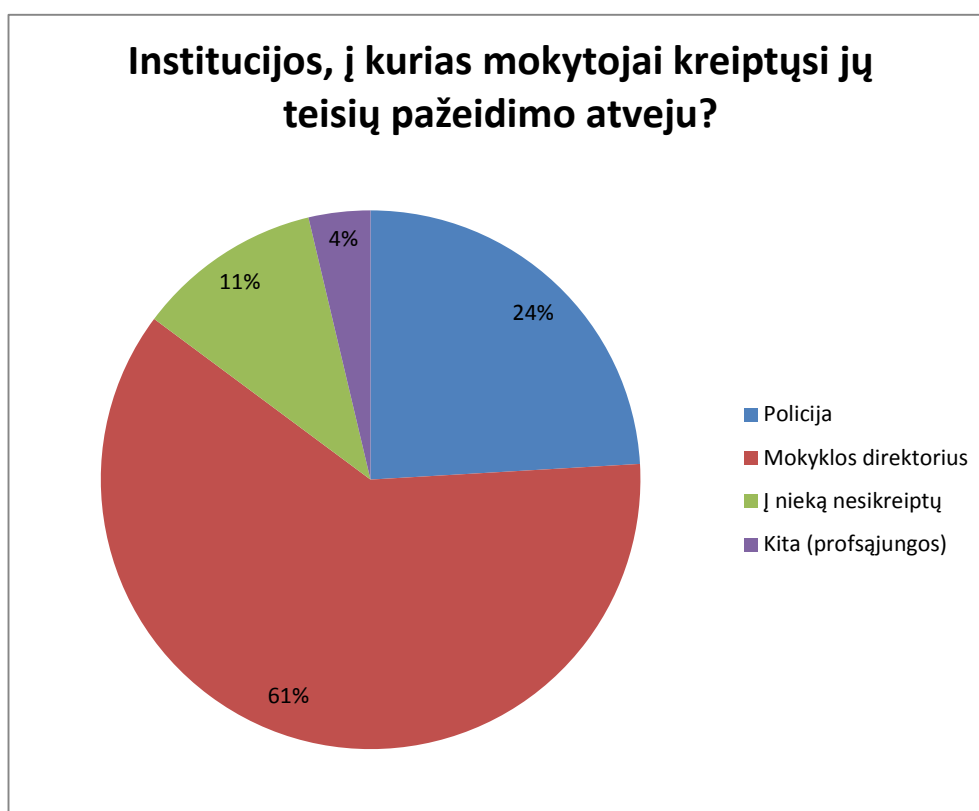
Kaip teigiama literatūroje, viena iš aktualiausių mokytojo teisių yra teisė dirbti saugioje socialinėje aplinkoje. Norint sužinoti, kiek svarbi ši teisė Marijampolės savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų mokytojams, sekančiame anketos klausime jų buvo paprašyta pasakyti, ar jie jaučiasi saugūs mokykloje bei socialinėje aplinkoje (Žr. 19 pav.). 65% apklaustųjų atsakė, kad saugiai jaučiasi tik iš dalies, 4% visiškai nesijaučia saugiai ir 31% atsakė, kad mokykloje ir socialinėje aplinkoje jaučiasi visiškai saugūs. Vadinasi, galima teigti, kad saugomu problema yra aktuali ir mokytojais savo darbe bei socialinėje aplinkoje saugiai nesijaučia.

19 pav. Ar mokytojais jaučiasi saugūs mokykloje bei socialinėje aplinkoje?

Apklaustos dalyvių buvo teirautasi, į kokias institucijas mokytojai kreiptųsi jų teisių pažeidimo atveju (Žr. 20 pav.). Net 61% respondentų atsakė, kad mokytojo teisių pažeidimo atveju, jie kreiptųsi į mokyklos direktorių, 24% kreiptųsi tiesiai į policiją, 4% kreiptųsi į kitas instancijas (tokias kaip mokytojų profsąjungą), ir 11% apklaustųjų nesikreiptų niekur.

Galima teigti, kad mokytojai labiausiai pasitiki mokyklos direktoriumi ir mūsų policija, kaip teisėsaugos institucija. Tik labai nedidelė dalis mokytojų savo problemas patikėtų kitoms institucijoms. Neigiama yra tai, kad dalis mokytojų iš viso niekur nesikreiptų ir neieškotų sprendimo.

20 pav. Institucijos, į kurias mokytojai kreiptųsi jų teisių pažeidimo atveju.

Kitame klausime, respondentų buvo paprašyta įvardinti, kur dažniausiai yra pažeidžiamos jų teisės. Daugiau nei pusė apklaustųjų teigė, kad jų teisės dažniausiai yra pažeidžiamos per pamoką. Tai sudaro 56%. 18% - per pertrauką, 14% - už mokyklos ribų ir 12% kitur. Vadinasi, dažniausiai mokytojų teisės yra pažeidžiamos pamokų metu.

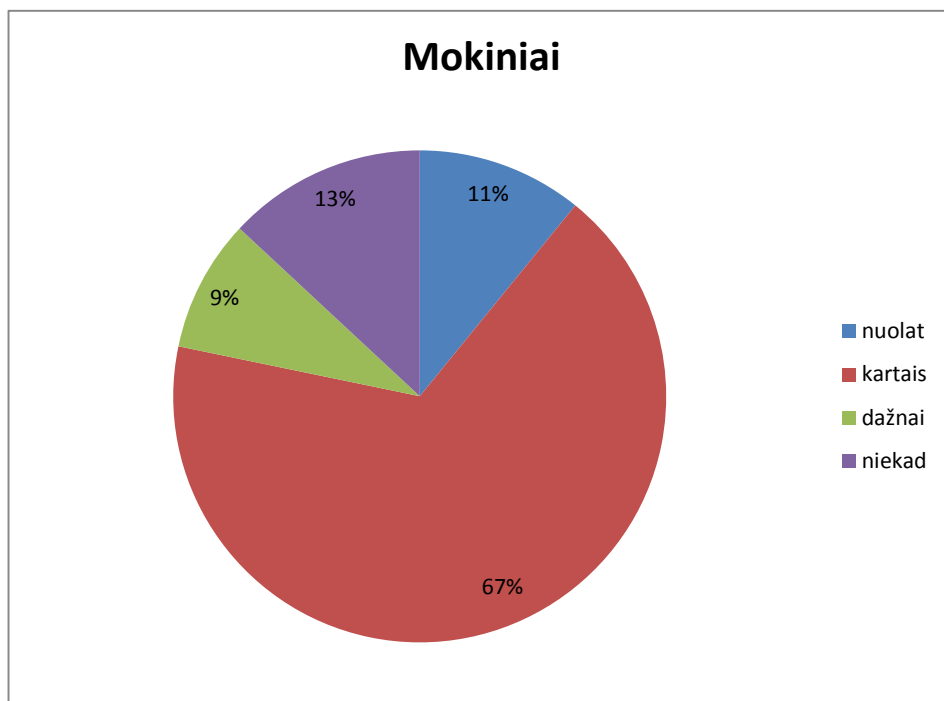
21 pav. Kur dažniausiai pažeidžiamos mokytojo teisės?

Klausimo kas ir kaip dažnai pažeidinėja mokytojo teises rezultatai matomi 4 lentelėje. Iš jos aišku, kad dažniausiai mokytojų teises pažeidinėja mokiniai, jų tėvai, kiti kolegos bei mokyklos administracija. Tokie pažeidimai vyksta nuolat, kartais, dažnai ar nevyksta visai. Detalesnė šių duomenų analizė pateikiama 22-24 pav.

5 lentelė. Mokytojo teisių pažeidinėjimo dažnis.

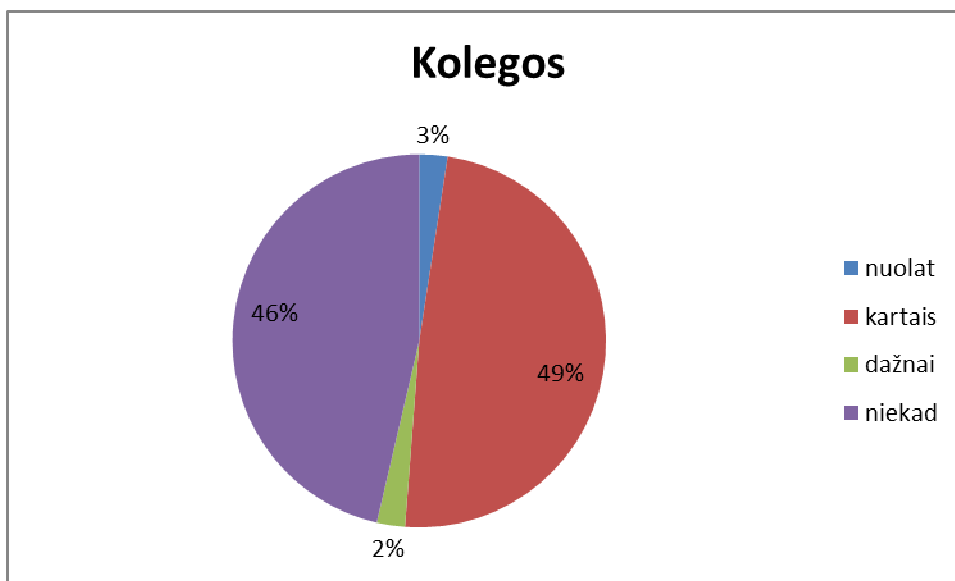
Jūsų nuomonė apie jūsų teisių pažeidinėjimą dažnis? (kas ir kiek?)				
	nuolat	kartais	dažnai	niekad
Mokiniai	5%	31%	4%	6%
Kolegos	1%	20%	1%	19%
Tėvai	0	25%	3%	15%
Kita (mokyklos administracija)		1%		

Kaip rodo 22 pav. mokiniai mokytojų teises pažeidžia: nuolat – 11%, niekad – 13%, dažnai – 13% ir net 67% – kartais.

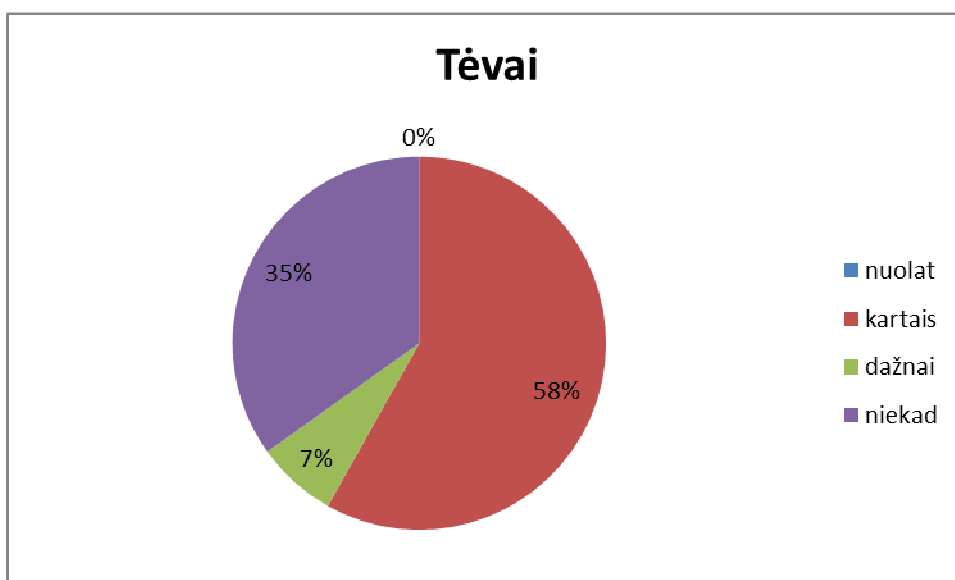
22 pav. Kaip dažnai mokytojo teises pažeidžia mokiniai.

Kaip rodo 23 pav. kolegos mokytojų teises pažeidžia: nuolat – 3%, niekad – 46%, dažnai – 2% ir 49% – kartais.

23 pav. Kaip dažnai mokytojo teises pažeidžia kolegos.

Kaip rodo 24 pav. mokinių tėvai mokytojų teises pažeidžia: nuolat – 0%, niekad – 35%, dažnai – 7% ir 58% – kartais.

24 pav. Kaip dažnai mokytojo teises pažeidžia mokinių tėvai.

Galima teigti, kad dažniausiai mokytojo teises pažeidžia mokiniai.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad mokytojai vertindami teisių ir pareigų įgyvendinimą, daugiau dėmesio skiria savo pareigoms nei teisėms. Jų manymu, mokytojai turi nevienodai teisių ir pareigų. Mokytojų teisės nėra pažeidžiamos labai dažnai, tačiau tyrimo duomenys rodo, kad mokytojams trūksta informacijos, kokias konkrečias teises ir pareigas jie turi, kokie teisiniai aktai ir dokumentai jas reglamentuoja, kur galima kreiptis, jeigu mokytojo teisės yra pažeidžiamos. Spręsdami savo teisių pažeidimo problemas, mokytojai pirmiausiai kreipiasi į savo mokyklų administraciją, ją labiausiai pasitiki. Rečiau kreipiasi į kitas instancijas.

Iš rezultatų matyti, kad mokytojai informacijos dažniausiai ieško televizijoje ir spaudoje, internete, bendraudami su kolegomis. Kaip svarbiausias teises, kuriomis gali pasinaudoti, mokytojai paminėjo dalyvavimą mokyklos savivaldoje, dalyvavimą kvalifikacijos kėlimo renginiuose, tinkamai aprūpintos darbo vietos turėjimą.

Mokytojai labai atsakingai žiūri į savo pareigų vykdymą, stengiasi jas vykdyti ir tik nedidelė dalis mokytojų vykdo ne visas pareigas. Dažniausiai mokytojai vengia nereikalingo, jų manymu, dokumentų pildymo ir budėjimo pertraukų metu. Reikšmingiausiomis pareigomis mokytojai laiko pareigą mokyti, auklėti bei išmokyti mokinius drausmės ir tvarkos.

Mokytojų nuomone, jų teisės yra pažeidžiamos dėl netinkamai vykdomos švietimo pertvarkos, mokytojų nežinojimo apie savo teises ar mokinių nežinojimo apie savo pareigas. Kaip dažniausiai pažeidžiamas teises, mokytojai įvardino psichologiškai nesaugią aplinką, per didelės atsakomybės reikalavimą, mokytojų žeminimą ir įžeidinėjimą, bei mokytojų nuomonės neišklausimą.

IŠVADOS

1. Atlikus literatūrinę analizę galima teigti, kad mokytojų teises ir pareigas reglamentuoja ir tiksliai nusako LR Konstitucija, LR Darbo kodeksas, LR Švietimo įstatymas bei kiti teisės aktai.
2. Kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jokių aplinkybių, turi žmogaus teises, o atskiros asmenų grupės gali turėti teises, skirtas tik jiems. Mokytojo pareigos atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo tokių veiksmų susilaikyti norint kuo geriau atlikti savo tiesioginį darbą yra privalomos ir mokytojas privalo jas vykdyti.
3. Vieni iš svarbiausių mokytojo teisių įgyvendinimo bendrojo ugdymo mokyklose aspektų yra teisė į saugią ir sveiką darbo aplinką, teisingą atlyginimą, kvalifikacijos kėlimą. Mokytojo pareigoms skiriamas padidintas dėmesys, tačiau tinkamai jas vykdyti neleidžia įvairūs trikdžiai.
4. Švietimo politika Europoje yra orientuota į švietimo kokybės gerinimą, ypatingą dėmesį skiriant mokytojui. Daugelyje Europos šalių vykstant švietimo reformoms, mokytojai turi teisę dalyvauti priimant kai kuriuos sprendimus ir prisidedant prie mokymo turinio tobulinimo. Nuolatinis profesinis tobulėjimas daugelyje Europos šalių yra mokytojo profesinė pareiga, kurią organizuoja atitinkami valdžios organai. Nuolatinio profesinio tobulinimosi srities pasirinkimas, veiklai skirtų dienų ar valandų skaičius, apmokėjimas, ir skatinimas įvairiose Europos šalyse yra skirtingas. Už neatliktas pareigas, mokytojams gali būti taikomos laikinos drausminės nuobaudos.
5. Atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad mokytojai geriau žino savo pareigas, nei teises. Mokytojams vis dar trūksta informacijos apie jų teises ir pareigas, apie dokumentus, reglamentuojančius jų teises ir pareigas, apie institucijas, kur galima kreiptis pagalbos, kai jų teisės yra pažeidžiamos. Mokytojai tai pat pripažįsta, kad jie ne visuomet visas pareigas kruopščiai ir sąžiningai vykdo.
6. Mokytojai pripažino, kad vykdomoje Švietimo pertvarkoje yra spragų, o į savo mokyklos administraciją ne visada galima kreiptis pagalbos. Dėl šios priežasties, mokytojai apie savo teises ir pareigas bando sužinoti patys, remdamiesi savo kolegų nuomone, ieškodami informacijos internete ar per televiziją bei spaudą.
7. Mokytojai prastai susipažinę su savo teisėmis ir pareigomis. Jiems trūksta informacijos, kur tai galima sužinoti. Taip pat jiems trūksta informacijos, į ką galima būtų kreiptis, kai jų teisės pažeidžiamos. Mokytojai neturi aiškios nuomonės apie tai, ar teisių ir pareigų jie turi vienodai

REKOMENDACIJOS

Numatant galimus veiklos tobulinimo aspektus bei atsižvelgiant į mokytojų požiūrį į jų teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokykloje, Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduojama:

1. Labiau akcentuoti mokytojo teisių ir pareigų sampratą. Detalią informaciją publikuoti Švietimo ir Mokslo Ministerijos tinklalapyje, atskiroje rubrikoje, kad informacija būtų lengviau pasiekiamą visiems mokytojams ir vienoje vietoje.
2. Į mokyklų nuostatus ir vidaus tvarkos taisykles įtraukti mokytojų teises ir pareigas atskirais punktais, ir būtinai su jomis supažindinti kiekvieną pradedantį dirbti mokytoją.
3. Dažniau rengti įvairias apklausas apie mokytojų teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokyklose, kad būtų matoma reali situacija ir būtų galima efektyviai į ją reaguoti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Atsakomybė ir mokytojo autonomija. // Eurydice: Europos švietimo informacijos tinklas, 2008, p. 6-10.
2. <http://www.mss.gov.si/en/zakonodaja_in_dokumenti/events/conference_promoting_innovation_and_creativity> [žiūrėta 2013-03-21]
3. Birmontienė T. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. – Vilnius: LTU leidykla, 2001.
4. Bružas A. Įtvirtinkime aukštą mokytojų statusą visuomenėje. // *Dialogas*, 2012, Nr. 12. <<http://www.dialogas.com/laikrastis/itvirtinkime-auksta-mokytoju-statusa-visuomeneneje> > [žiūrėta 2013-02-10]
5. Čiužas R., Leliūgienė I. Socialinių pedagogų teisių ir pareigų įgyvendinimo galimybės praktinėje veikloje. // *Socialinis ugdymas*. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, Nr. 16(27), 2011, p. 45-55.
6. Europos žmogaus teisių konvencija, 2010. <http://www.echr.coe.inmt/Documents/Convention_LIT.pdf> [žiūrėta 2013-11-12]
7. Europos socialinė chartija. Valstybės žinios. 2001, Nr.49-1704.
8. Europos socialinė chartija (pataisyta). Valstybės žinios. 2001, Nr.49-1699.
9. Giedrienė R., Monkevičienė O. Kodėl nemiela mokykla?/ Vadovas mokytojams, dirbantiems su mokymosi sunkumų turinčiais vaikai. – Vilnius: Leidybos centras, 1995, p.91.
10. <[http://www.i-manager.lt/upload/201112/Socialinisugdymas16\(27\).pdf](http://www.i-manager.lt/upload/201112/Socialinisugdymas16(27).pdf) > [žiūrėta 2013-03-29]
11. Giddens A. Sociologija. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
12. Godeanu N. Features of the disciplinary liability of teachers. Volume XX ISSUE 2, 2012.
13. Indrašienė V., merfeldaitė O. Galimos pedagogų diskriminacijos apraiškos bendrojo lavinimo mokykloje. *Socialinis darbas*, 2012, Nr. 11(1), p. 177-186.
14. Jočienė D. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės santykius. *Mokslo darbai*. Vilnius: Jurisprudencija ISSN 1392-6195, 2007, Nr. 7(97), p.17-27.
15. Jucevičienė P. Pedagogų rengimas Lietuvos aukštosiose mokyklose darnaus vystymosi švietimo kontekste. Tyrimo ataskaita. – Kaunas: KTU, 2006.
16. Jurgelevičius A. Kas Lietuvos mokytojams nori įvaryti nepilnavertiškumo kompleksą. // *Dialogas*, Nr. 17, 2012. <<http://www.dialogas.com/laikrastis/kas-lietuvos-mokytojams-nori-ivaryti-nepilnavertiskumo-kompleksa>> [žiūrėta 2013-02-25]

17. Gedvilas V. Kas kaltas ir ką daryti dėl to, kad Lietuvoje nuvertėjo mokytojo profesija?
18. <<http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vgedvilas-kas-kaltas-ir-ka-daryti-del-to-kad-lietuvoje-nuvertejo-mokytojo-profesija.d?id=46904719>> [žiūrėta 2013-03-01]
19. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex leidykla, 2002.
20. Kuriame mokyklą vaikams. // Švietimo raidos scenarijus. – Vilnius, 2011.
21. <http://www.smm.lt/strategija/docs/scenarijai/Renkuosi%20mokyti_scenarijus.pdf> [žiūrėta 2013-03-29]
22. Leonas P. Teisės enciklopedija. – Vilnius: Pozicija, 1995.
23. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569. <<http://www3lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=169334>> [žiūrėta 2012-02-15]
24. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014. <<http://www3lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>> [peržiūrėta 2013-02-19]
25. Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe. – Brussels: Eurydice, 2008. <http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/documents/thematic_reports/094EN.pdf>
26. [žiūrėta 2013-03-29]
27. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Valstybės žinios. 2011, Nr.38-1804.
28. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimas 2003-2012 m. Medžiaga diskusijoms. – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centas, 2012.
29. Lietuvos švietimo profesinė sąjunga. Naujienos.
30. <<http://www.svietimoprofsajunga.lt/naujienos/?npg.27;nid.1514>>
31. [žiūrėta 2013-02-10]
32. Motiejūnas V. Nepilnamečių nusikaltimų socialiniai veiksniai, 2005. <<http://www.sociumas.lt/Lit/nr22/nepilnameciai.asp>> [žiūrėta 2013-11-20]
33. Merkys G., Urmonas A., Bubelienė D. Objektinės mokytojų teisės į sveiką ir saugią darbo aplinką ir subjektinių teisių užtikrinimo vertinimas. – Jurisprudencija: mokslo darbai, 2011, 18(2), p.575-594.
34. Pivorienė J., Jurkonytė R. Moksleivių smurtas prieš pedagogus mokykloje. Mokslo darbai. Socialinis darbas, 2008, Nr. 7(2).
35. Putriuvienė L. Profsąjunga tikina: mokytojų teisės nuolat pažeidžiamos, 2012. <<http://www.svietimoprofsajunga.lt/naujienos/?npg.0;nid.2314;/>> [žiūrėta 2013-02-12]
36. Spencer R. Protecting teachers privacy rights. The Educational Forum. Volume 65, Spring, 2001, p.214-220.

37. Šlašaševičiūtė R. Mano teisės ir pareigos kasdieniniame gyvenime. – Vilnius: VŠĮ „Drąsinkime ateitį“, 2011.
38. Šlapkauskas V. Instrumentinio požiūrio į teisę absoliutinimas ir jo kritika. – Jurisprudencija: mokslo darbai, 2006, 4 (82).
39. Tarptautinis socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.77-3290.
40. Teachers' Rights, Responsibilities and Legal Liabilities. // *Problems in Education Series*, Nr. 7, 2010, p. 18-36. <www.teachers.ab.ca> [žiūrėta 2013-04-10]
41. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998, p.235.
42. Vaiko, tėvų, pedagogų teisės, pareigos ir atsakomybės. Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės. – Vilnius: LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2008.
43. Vainalavičiūtė I. Ar mokytojai pajėgūs apsiginti nuo patyčių?, 2010.
44. <<http://www.studijos.balsas.lt/moksleiviams/straipsnis/1138/0/ar-mokytojai-pajegus-apsiginti-nuo-patyciu>> [žiūrėta 2013-03-18]
45. Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2004.
46. *Valstybinė švietimo strategija 2013-2022 m.: tikslai, problemos, tobulinimo kryptys*. ISSN 1822-4156, 2012, spalio Nr.17 (81).
47. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*. 2006, Nr.68-2497.
48. Želvytis R. Kaip išgyventi 2002-2003 mokslo metais. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002, p. 21-24.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Ašmantavičiūtė N. Bendrojo ugdymo mokyklos mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas: mokytojų požiūris / Teisės edukologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas: Doc. dr. Gintautė Žibėnienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. – 75 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos mokytojo teisių ir pareigų sampratos, apžvelgtas jų įgyvendinimas Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose bei Europoje. Išanalizuotas bei pateiktas mokytojų požiūris į teisių ir pareigų įgyvendinimą, problemas, su kuriomis susiduriama jas įgyvendinant. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriama mokytojo teisių ir pareigų samprata. Antroje dalyje nagrinėjami dokumentai, reglamentuojantys mokytojo teises ir pareigas, mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas Lietuvoje bei Europoje. Trečiojoje dalyje analizuojamas mokytojų požiūris į teisių ir pareigų įgyvendinimą, o gauti duomenys apdoroti statistiškai.

Pagrindiniai žodžiai: mokytojas, teisės ir pareigos, bendrojo ugdymo mokykla, švietimas.

Ašmantavičiūtė N. Teachers' attitude towards their rights and duties implementation in general education school. Law educology Master of Science final work. Guide: Doc. Dr. Gintautė Žibėnienė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Social politics faculty, 2013. – 75 p.

ANNOTATION

The concept of teachers' rights and duties is analyzed Master's thesis, as well as the implementation of the general education schools in Lithuania and Europe is reviewed. The teachers' attitudes toward the rights and obligations of the implementation problems is encountered and analysed. The first part of the theoretical aspect deals with the concept of rights and responsibilities of the teachers. The second part deals with the documents governing the rights and duties of a teacher, teacher's rights and responsibilities implementation in Lithuania and Europe. The third part analyzes the attitude of teachers in the implementation of rights and obligations, and the obtained data was statistically evaluated.

Key words: teacher rights and responsibilities, general education school, education.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Ašmantavičiūtė N. Bendrojo ugdymo mokyklos mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimas: mokytojų požiūris / Teisės edukologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas: Doc. dr. Gintautė Žibėnienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. – 75 p.

SANTRAUKA

Mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimo aktualumą lemia šiandieninė švietimo sistema, kelianti naujus reikalavimus mokytojui, priskirianti jam naujas, papildomas pareigas. Per paskutinį dešimtmetį vykstančios reformos į švietimo sistemą įneša daugiau nerimo, įtampos nei gerovės. Mokslininkų darbuose dėmesio centre atsidūrė mokytojo darbo teisiniai aspektai, tarp kurių bene svarbiausi yra mokytojo teisės ir pareigos. Neretai Švietimo skyriuose, mokyklų administracijose skaitoma tik ta įstatymų dalis, kur aprašytos mokytojo pareigos, o mokytojo teisės nuolat pažeidžiamos. Todėl mokytojas, žinantis savo pareigas, turi žinoti ir savo teises. Ir ne tik žinoti – kad darbe jaustųsi oriai, bet ir turi mokėti jas apginti.

Darbo objektas – Marijampolės savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų požiūris į mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą.

Darbo tikslas – teoriškai ir empiriškai atskleisti bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų požiūrį į jų teises ir pareigas.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti mokytojo teisių ir pareigų sampratą.
2. Pristatyti mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokykloje.
3. Apžvelgti mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą Europoje.
4. Išanalizuoti Marijampolės savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų požiūrį į mokytojo teisių ir pareigų įgyvendinimą.

Hipotezė – tikėtina, jog mokytojai žino savo teises ir yra linkę jomis naudotis bei tikisi jog aplinkiniai jų nepažeis. Mokytojai vertina savo pareigas, o savo teisėm skiria mažiau dėmesio.

Siekiant išanalizuoti mokytojų požiūrį į jų teisių ir pareigų įgyvendinimą, buvo atlikta anketinė apklausa raštu. Tyrime dalyvavo 133 po 22 mokytojus iš kiekvienos mokyklos iš Liudvinavo K. Borutos vidurinės mokyklos, Želsvos pagrindinės mokyklos, P. Armino pagrindinės mokyklos, Igliaukos A. Matučio vidurinės mokyklos, Vilkaviškio Keturvalakių pagrindinės mokyklos ir Kazlų Rūdos Plutiškių vidurinės mokyklos mokytojai. Tiriamieji pasirinkti atsitiktinai, gavus mokyklų vadovų sutikimą atlikti tyrimą mokyklose.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos ir literatūros sąrašas, priedai, darbe pateikiama lentelių, paveikslėlių.

Svarbiausios tyrimo išvados:

Mokytojai vertindami teisių ir pareigų įgyvendinimą, daugiau dėmesio skiria savo pareigoms nei teisėms. Jų manymu, mokytojai turi nevienodai teisių ir pareigų. Mokytojų teisės nėra pažeidžiamos labai dažnai, tačiau tyrimo duomenys rodo, kad mokytojams trūksta informacijos, kokias konkrečias teises ir pareigas jie turi, kokie teisiniai aktai ir dokumentai jas reglamentuoja, kur galima kreiptis, jeigu mokytojo teisės yra pažeidžiamos. Sprenddami savo teisių pažeidimo problemas, mokytojai pirmiausiai kreipiasi į savo mokyklų administraciją, ja labiausiai pasitiki. Rečiau kreipiasi į kitas instancijas.

Mokytojai informacijos dažniausiai ieško televizijoje ir spaudoje, internete, bendraudami su kolegomis. Kaip svarbiausias teises, kuriomis gali pasinaudoti, mokytojai paminėjo dalyvavimą mokyklos savivaldoje, dalyvavimą kvalifikacijos kėlimo renginiuose, tinkamai aprūpintos darbo vietos turėjimą.

Mokytojai labai atsakingai žiūri į savo pareigų vykdymą, stengiasi jas vykdyti ir tik nedidelė dalis mokytojų vykdo ne visas pareigas. Dažniausiai mokytojai vengia nereikalingo, jų manymu, dokumentų pildymo ir budėjimo pertraukų metu. Reikšmingiausiomis pareigomis mokytojai laiko pareigą mokyti, auklėti bei išmokyti mokinius drausmės ir tvarkos.

Mokytojų nuomone, jų teisės yra pažeidžiamos dėl netinkamai vykdomos švietimo pertvarkos, mokytojų nežinojimo apie savo teises ar mokinių nežinojimo apie savo pareigas. Kaip dažniausiai pažeidžiamas teises, mokytojai įvardino psichologiškai nesaugią aplinką, per didelės atsakomybės reikalavimą, mokytojų žeminimą ir įžeidinėjimą, bei mokytojų nuomonės neišklausimą.

Numatant galimus veiklos tobulinimo aspektus bei atsižvelgiant į mokytojų požiūrį į jų teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokykloje, Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduojama:

1. Labiau akcentuoti mokytojo teisių ir pareigų sampratą. Detalią informaciją publikuoti Švietimo ir Mokslo Ministerijos tinklalapyje, atskiroje rubrikoje, kad informacija būtų lengviau pasiekama visiems mokytojams ir vienoje vietoje.
2. Į mokyklų nuostatas ir vidaus tvarkos taisykles įtraukti mokytojų teises ir pareigas atskirais punktais, ir būtinai su jomis supažindinti kiekvieną pradedantį dirbti mokytoją.

3. Dažniau rengti įvairias apklausas apie mokytojų teisių ir pareigų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokyklose, kad būtų matoma reali situacija ir būtų galima efektyviai į ją reaguoti.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Ašmanatvičiūtė N. Teachers' attitude towards their rights and duties implementation in general education school. Law educology Master of Science final work. Guide: Doc. Dr. Gintautė Žibėnienė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Social politics faculty, 2013. – 75 p.

SUMMARY

Teacher implementation of rights and duties is determined by the current educational system, which poses new requirements for teachers assigning their new duties in addition. Over the last decade, the ongoing reform of the education system brings more anxiety and stress than good. Scientists work on the focus of the legal aspects of the teacher's work, perhaps the most important of which is the teacher's rights and duties. Often, the Department of Education, school administrations read only part of the law, which describes the teacher's duty and the teacher's rights are regularly violated. Therefore, a teacher who knows ones duties has to know the rights as well. And not only to know - that work feel dignified, but also has to learn to defend them.

The object - the implementation of teachers' rights and responsibilities of general education teachers in Marijampolė Municipality.

The aim - theoretical and empirical reveal of the general education school teachers' attitudes to their rights and obligations.

Objectives:

1. The teacher's conceptions of rights and duties.
2. Deliver teacher rights and responsibilities in the implementation of the general education school.
3. To review the teacher's rights and obligations in Europe.
4. To analyze the approach to teachers' rights and responsibilities implementation in general education schools of Marijampolė Municipality.

Hypothesis - it is likely that teachers are aware of their rights, and tend to use them, and hope that people around them are without prejudice. Teachers assess their responsibilities and their rights at the least attention.

In order to analyze the teachers' views on their rights and responsibilities in the implementation was carried out in a written questionnaire. The study included 133 with 22 teachers from each school in Liudvinavo K. Borutos secondary school, Želsvos basic school, P. Armin basic school, Igliaukos A. Matutis secondary school, Vilkaviskio Keturvalakiai basic

school and Kazlu Rūdos Plutiškės secondary school teachers. Subjects are chosen randomly, with the consent of the heads of schools to investigate schools.

Structure. Master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, recommendations, references, appendices, the work tables, pictures. The main conclusions of the study:

Teachers assess the implementation of rights and duties and pay more attention to their duties than rights. According to them, the teachers have the same rights and obligations. Teachers' rights are not violated very often, but the study shows that a lack of information for teachers, what specific rights and obligations they have, what legal documents and acts are governed by, where you can go if the teacher 's rights are violated. Acting in violation of their rights problems, teachers first turn to their school administration, it is the most trusted. Less often turn to other instances.

Teachers are usually looking for information on television and in the press, on the Internet, communicating with colleagues. As the most important rights, which can be used by teachers mentioned the involvement of the school 's self-governance, participation in training events, properly equipped workstation possession.

Teachers are very seriously looking at the performance of their duties, trying to follow and only a small percentage of teachers do not perform all the duties. Mostly teachers avoid unnecessary, in their opinion, document filing and standby during breaks. Most significant duties of the teachers time to teach a duty to educate and teach the students discipline and order.

Teachers felt that their rights are being violated because of the inadequacies and education reform, teachers' ignorance of their rights, or the ignorance of students about their responsibilities. As most often violated teachers rights are named psychological insecurity, excessive liability, humiliation and harassment of teachers and teachers' opinions non-listening.

Providing the potential for performance improvement aspects, taking into account teachers' attitudes to their rights and responsibilities in the implementation of the general education school, the Education and Science Ministry is recommended:

1. A greater emphasis on teaching the concept of rights and responsibilities. Publish details of the Ministry of Education and Science website, a separate section, the information is easily accessible to all teachers in one place.
2. The school regulations and internal rules include teachers' rights and responsibilities of the individual points, and be sure to make them available for every launch work
3. More likely to develop a variety of surveys about teachers' rights and responsibilities in the implementation of general education schools to show the real situation and be able to effectively respond to it.

PRIEDAI

ANKETA

GERBIAMAS MOKYTOJAU,

Esu Mykolo Romerio universiteto socialinių politikos fakulteto Socialinio darbo katedros magistrantė atlieku tyrimą, kurio tikslas – išanalizuoti bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų požiūrį į jų teises ir pareigas. Maloniai prašau atsakyti į anketos klausimus. Duomenų anonimiškumas garantuotas! Dėmesio! Atsakant į klausimus Jums reikėtų išsirinkti tokį atsakymo variantą, kuris geriausia atspindi Jūsų nuomonę. Svarbu, kad atsakytumėt į visus anketos klausimus.

Pažymėkite X labiausio priimtino atsakymo variantą tam tikslui skirtoje vietoje. LINKIU SĖKMĖS!

1. Jūsų lytis? (pedagoginė kvalifikacija)

- Moteris vyras
-

2. Jūsų amžius?

- Nuo 25 iki 30 Nuo 35 iki 40 Vyresnis nei 40

3. Ar žinote mokytojų teises? (Jei žinote, išvardinkite 3, Jūsų nuomone, pačias reikšmingiausias)

- a) Taip b) Galbūt esu girdėjęs/-ėjusi c) Nežinau, bet pasidomėsiu d) Nežinau
e) Ne f) kita
-
-
-

4. Ar žinote ką reikėtų daryti jei būtų pažeistos Jūsų kaip mokytojo teisės?

- Taip Ne Bandyčiau sužinoti Nedaryčiau nieko
 Kreipčiausi į mokslo įstaigos administraciją

5. Ar kada buvo pažeistos Jūsų teisės dirbant? (Jei taip, tai kokios?)

- Taip Ne Nežinau

.....
.....
.....
6. Kaip sprendėte šią problemą?

- Kreipiausi į atitinkamą instituciją Į direktorių Nedariau nieko

7. Ar problemą pavyko išspręsti?

- Taip Iš dalies Ne Problema išspręsta, bet sprendimas manęs netenkina.

8. Ar žinote mokytojo pareigas? (jei taip 3 reikšmingiausias)

- Taip Ne Ne visas
-
.....
.....

9. Ar vykdate pareigas?

- Taip Ne Ne visas

10. Ar teisių turite tiek kiek pareigų?

- Taip Ne Nežinau

11. Ar žinote kur galite apginti savo teises?

- Taip Ne

12. Šaltiniai iš kurių mokytojai sužino apie savo teises ir pareigas?

- Pagal darbo sutartį Iš kolegų Iš kitų šaltinių Nežino
 Tv, spauda, internetas Patys sužino

13. Dokumentai ginantys mokytojo teises?

- LR įstatymas Konstitucija Darbo Kodeksas
 Švietimo įstatymas Nežinau

14. Jūsų nuomonė apie tai, kodėl pažeidžiamos teisės?

.....
.....
.....

15. Ar esate susipažinę su mokytojų teise nusakančiais dokumentais?

- Taip Ne Iš dalies

16. Kokios Jūsų nuomone, Jūsų teisės dažniausiai pažeidžiamos mokykloje? (nurodykite ne daugiau kaip tris)

.....
.....
.....

17. Kokių pareigų dažniausiai nevykdote ar vengiate vykdyti mokykloje?

.....
.....
.....

18. Jūsų nuomonė apie mokytojų teisių apsaugos sistemos efektyvumą? (pažymėti prie tinkančių teiginių)

Sistema veikia nepakankamai efektyviai	
Sistema veikia efektyviai	
Nėra suderinamumo tarp institucijų	
Sistema per daug biurokatiška	
Ne visada paisoma mokytojų interesų	
Sistema turėtų būti lankstesnė ir palankesnė mokytojui	

19. Svarbiausios mokytojų teisių apsaugos Lietuvoje problemos?

Nėra mokytojų teisių pažeidimų prevencijos sistemos	
Visuomenės ir valstybės požiūris į mokytojų darbą	
Mokiniai nepakankamai baudžiami (arba nebaudžiami) už jų daromas mokytojų teisių pažeidimus	
Mokytojų interesų paisoma mažiausia	
Institucijos dirba per lėtai neefektyviai	
Pilietiškumo stoka	

20.Rekomendacijos mokytojo teisių ir apsaugos efektyvumui mokykloje?

Tam turėtų skirti daugiau dėmesio ir laiko specialistai	
Daugiau dėmesio skirti pačiai mokytojo teisių apsaugos problemai	
Šiandieninėje mokykloje reikia daugiau dėmesio skirti mokytojų pareigoms ir jų vykdymui	

21. Ar susiduria mokytojai su smurtu?

- Visada Dažnai Retai Labai retai Niekad

22. Jūsų nuomonė apie saugumą mokykloje?

Visada jaučiasi saugiai	
Dažniausia jaučiasi saugiai	
Dažniausia jaučiasi neaugiai	
Niekad nesijaučia saugiai	

23. Mokytojo teisių pažeidimai darbe?

Nėra mokykloj psichologinės pagalbos	
Mokiniai visada teisūs	
Per dideli krūviai	
Neatsižvelgiama į mokytojo nuomonę	
Nesijaučia saugūs	
Patiria smurtą, agresiją, patyčias	
Patiria psichologinį spaudimą, pažeminimą	

24. Ar jaučiatės saugūs mokykloje/ socialinėje aplinkoje?

- Taip Iš dalies Ne

25. Institucijos, į kurias mokytojai kreiptųsi jų teisių pažeidimo atveju?

- Policija Mokyklos direktorius Į nieką nesikreiptų

26. Jūsų nuomonė apie jūsų teisių pažeidinėjimą dažnis? (kas ir kiek?)

	nuolat	kartais	dažnai	niekad
Mokiniai				
Kolegos				
Tėvai				
Kita				

27. Kur dažniausiai pažeidžiamos jūsų teisės?

- per pamoką per pertrauką už mokyklos ribų kita